

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА МИСТЕЦТВ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ
ТА ФАХОВИХ МЕТОДИК

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

ОЛЕКСАНДРІЙСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
ВІДДІЛЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ДОШКІЛЬНА ОСВІТА»

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

*Збірник матеріалів
I Всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції
17 травня 2023 р.*

(електронне видання)

Кропивницький – 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА МИСТЕЦТВ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ
ТА ФАХОВИХ МЕТОДИК

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

ОЛЕКСАНДРІЙСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
ВІДДІЛЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ДОШКІЛЬНА ОСВІТА»

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

*Збірник матеріалів
I Всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції
17 травня 2023 р.*

(електронне видання)

Кропивницький – 2023

УДК 373.2.091.12:005.745]:004.77(062.552)

Стратегії розвитку дошкільної освіти в умовах сьогодення: збірник матеріалів І Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції 17 травня 2023 р. / Упоряд.: О. О. Горська, Н. В. Котелянець; [голов. ред. О. О. Горська] (електронне видання). Кропивницький: ФОП Піскова М. А., 2023. 68 с.

До збірника ввійшли тези виступів учасників І Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Стратегії розвитку дошкільної освіти в умовах сьогодення». У матеріалах висвітлюються сучасні питання та досягнення пов'язані з різними актуальними аспектами, напрямками та підходами в галузі дошкільної освіти. Збірник адресовано науково-педагогічним працівникам, докторантам, аспірантам, студентам, педагогам-практикам і всім, хто цікавиться питаннями розвитку дошкільної освіти в сучасних умовах.

Головний редактор:

Горська О. О. – кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Редакційна колегія:

Гнізділова О. А. – докторка педагогічних наук, професорка кафедри дошкільної освіти, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, м. Полтава.

Голюк О. А. – кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри педагогіки та освіти, Маріупольський державний університет, м. Маріуполь.

Довга Т. Я. – докторка педагогічних наук, професорка кафедри дошкільної та початкової освіти, Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький.

Зданевич Л. В. – докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри дошкільної педагогіки, психології та фахових методик, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, м. Хмельницький.

Кіндей Л. Г. – кандидатка філологічних наук, доцентка, доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти, Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький.

Котелянець Н. В. – докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри дошкільної та початкової освіти, Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький.

Котелянець Ю. С. – докторка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти, Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький.

Крутій К. Л. – докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри дошкільної освіти, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця.

Литвин А. В. – директор Олександрійського педагогічного фахового коледжу імені В. О. Сухомлинського, м. Олександрія.

Радул О. С. – докторка педагогічних наук, професорка кафедри дошкільної та початкової освіти, Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький.

Ткаченко О. М. – докторка педагогічних наук, професорка кафедри дошкільної та початкової освіти, Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький.

За зміст публікацій, правдивість інформації, цитат, покликань на літературні джерела та інших поданих відомостей відповідальність несуть автори.

Рекомендовано до друку вченою радою
Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка
(Протокол № 15 від 29.05.2023)

© Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка

УДК 371.486

БАРАНЮК Ірина Григорівна

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти,
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
(*м. Кропивницький, Україна*)

ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ДИТИНУ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ОБ'ЄКТ ВИХОВАННЯ: ПОГЛЯД ІЗ СЬОГОДЕННЯ (На матеріалі книги «Серце віддаю дітям»)

Видана в 1969 році праця Василя Сухомлинського «Серце віддаю дітям» набула надзвичайної популярності в багатьох країнах світу. «За підрахунками Ганни Іванівни Сухомлинської її видавали 55 разів 30 мовами світу (на 1998 р.) багатомільйонними накладками» [4, с. 20]. Це був рідкісний для книжки на педагогічну тематику успіх. Перекладена на десятки мов світу розповідь директора сільської школи про застосовані ним принципи виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку зацікавили читачів багатьох країн світу – від Японії та Китаю до США.

Мета нашого дослідження: виявити основні складові успіху виховання дітей дошкільного віку розроблені Василем Сухомлинським.

Погляди В. Сухомлинського на виховання молодого покоління розглядалися в працях таких науковців як О. Сухомлинської, О. Савченко, Т. Пачути, Т. Васютинської, Н. Абдуліної та ін.

Успіх праці «Серце віддаю дітям» був обумовлений багатьма чинниками. Перший з них – матеріал був викладений зрозумілою, доступною для сприймання мовою, яка іноді набирала художнього забарвлення; другий чинник – приваблювала здатність автора проникнути в психологію дитини, у її внутрішній світ; третій, можливо найголовніший, полягав у гуманістичній спрямованості педагогічних намірів Сухомлинського, яка полягала в прагненні виховати не тільки Громадянина, а й Щасливу Людину. Ця книга виражала педагогічне кредо й водночас педагогічний заповіт одного з найвидатніших педагогів ХХ століття.

Перший розділ книги присвячений проблемі підготовки дітей дошкільного віку до навчання в школі. Його назва «Школа радості» виражає головний педагогічний принцип Василя Сухомлинського, який полягав у тому, щоб виховний та навчальний процеси відбувалися в режимі радості пізнання, радості відкриття нового – це один із сутнісних моментів гуманної

педагогіки.

Сформулюємо в тезовому плані основні педагогічні принципи «Школи радості».

1. Василь Сухомлинський наголошує на необхідності якомога глибшого пізнання не тільки дитини дошкільного віку, а й умов її виховання в сім'ї. Цій проблемі він посвятив підрозділ «Батьки моїх вихованців».

2. «Школа радості», за Сухомлинським, це перш за все за «Школа під блакитним небом» [2, с. 36], коли діти дошкільного віку більшу частину свого перебування під керівництвом педагога проводять на природі. В роботі розроблена система педагогічних засобів (прийомів), яку можна сформулювати як «виховання природою». Мова йде про створення психолого-педагогічних механізмів впливу природи на моральне та естетичне виховання, на розумовий та фізичний розвиток дитини.

3. Особлива роль в розумовому, моральному та естетичному розвитку дитини дошкільного періоду належить казці. Ця думка є однією з наскрізних у книзі «Серце віддаю дітям». Вона теж пов'язана з темою «виховання природою».

Проектуючи на сучасність висловлені в розділі «Школа радості» концепти дошкільного виховання, необхідно врахувати, що з часу написання книги «Серце віддаю дітям» помітно змінилися суспільні, економічні, культурні умови. Сухомлинський писав про сільську школу 50–60-х років минулого століття. Павлиська школа, на матеріалі якої розроблялася його педагогічна система, стояла в саду. Поблизу – ліс, степ, ставок. Телевізор був рідкістю. Комп'ютера, різних гаджетів, які зараз забирають більшу частину вільного часу, ще не було. Кількість міського населення України вже суттєво перевищує сільське. Сучасна дитина живе в щільному і не завжди сприятливому для її морального, розумового та фізичного виховання середовищі. Все це змушує у новому ракурсі осмислювати висловлену Сухомлинським педагогічну концепцію виховання дітей дошкільного віку. Сучасна педагогіка має дати відповіді на запитання, що стосуються дошкільного виховання в умовах урбанізації, коли, по-перше, «виховання природою», здійснюване за методами Сухомлинського, стало проблемним, коли, по-друге, багато дошкільнят уже живуть в умовах диджиталізації, переживаючи залежність від комп'ютера / смартфона.

Часткову відповідь на ці питання знаходимо в Сухомлинського, який запитує: добре це чи погано, коли дитина живе в потоці все зростаючої, «готової до вжитку» інформації про навколишній світ? Його відповідь амбівалентна: «Технічні засоби, – пише він у статті «Школа і природа», – створюють прекрасні можливості для швидкого пізнання речей і явищ, ніби наближають світ до дитини. Але вони водночас віддаляють світ природи, коли безпосереднє спілкування з нею «замінюється «скороченим», «умовним» баченням зображення окремих явищ. Природа незмірно багатша й цікавіша від будь-якої скороченої інформації про неї. Живі явища, живе споглядання, активне спілкування з природою не можна замінити ніякою

інформацією, яку несуть технічні засоби» [3, с. 539].

У цій же статті Василь Олександрович таким чином поглиблює висловлену думку: «Природа – колиска дитячої думки й треба прагнути, щоб кожна дитина пройшла школу дитячого мислення. Дорого, дуже дорого доводиться розплачуватися за забуття цієї істини. Неуважність, невміння зосередитися, нездатність самостійно працювати, безпорадність у розв’язанні розумових завдань – ці серйозні недоліки розумової праці учнів саме і є причиною того, що колиска думки залишилася незайманою в дитинстві» [3, с. 539]. Сухомлинський, пишучи про неуважність, невміння зосередитися дітей, які не пройшли школу природи як школу «дитинства думки», говорять про одну з головних проблем урбанізованого нового покоління, яка формулюється як діагноз – «синдром дефіциту уваги з гіперактивністю» [1, с. 32].

Отже, проблема визначилася. І вона потребує вирішення. З одного боку, – потреба «виховання природою», важливість якої обґрунтував Сухомлинський, з іншого – нове урбанізоване середовище, в якому живе більшість населення країни. І ця проблема потребує вирішення як в педагогічній теорії, так і в практиці педагогічного виховання.

Маємо взяти до уваги, що людиною твориться нова ноосфера, де в ідеалі мають співіснувати два різних середовища, два різних, багато в чому протилежних світів – світ міста і світ природи. У природи є своя споконвічна краса, яку треба і зберігати, і водночас підійматися до неї. Місто треба доглядати й вибудовувати за законами краси.

Не можна позбавляти міську дитину спілкування з природою. Звичайно, спосіб спілкування з нею має бути іншим, так само як іншою має бути як педагогічна політика, так і педагогічна технологія виховання природою. Наприклад, організація скаутського руху з його ідеєю наближення до природи – це теж педагогічна політика, яка має перетворитися у чинник духовного розвитку.

Література

1. Ключек Г. Д. Константи Василя Сухомлинського. Статті. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. 68 с.
2. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Харків: «Акта», 2012. 537 с.
3. Сухомлинський В. О. Школа і природа: вибрані твори в 5 т. Київ: Радянська школа, 1977. Т. 5. С. 536–551.
4. Сухомлинська О. В. У пошуках справжнього. Харків: «Акта», 2012. С. 5–22.

ГОЛИШ Алла Сергіївна

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 012 Дошкільна освіта;
наукова керівниця – Ткаченко Ольга Михайлівна,
докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри дошкільної та початкової освіти,
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
(*м. Кропивницький, Україна*)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Постановка проблеми. Сучасне соціокультурне середовище постає як сукупність природних, технологічних та соціальних умов, у яких функціонує людське суспільство та виступає головною умовою становлення й розвитку особистості кожного окремого індивіда. Від початку життєвого шляху кожної людини та на всіх етапах набуття та засвоєння нею соціального досвіду особистість включається в процес спілкування з людьми, що її оточують. Тому вже з дошкільного віку дитина має бути учасником різних видів діяльності, що виступає передумовою формування соціально-громадянської компетентності.

Соціальна самосвідомість, громадянські та духовні цінності старших дошкільників формуються через особливий устрій їхнього життя та безпосередньо через вплив на них навколишнього їх соціокультурного середовища, які діють у сукупності в ході виховання дитини.

Короткий огляд публікацій. Проблему становлення різних видів компетентностей і компетенцій у дітей дошкільного віку досліджували Н. Мачинська, О. Маєр, Т. Поніманська. Окремі питання формування компетенцій та компетентностей у вихованців старшого дошкільного віку досліджували Н. Гавриш, О. Рейпольська, О. Косенчук. Проте про значну частину різних аспектів формування соціально-громадянської компетентності в дітей саме старшого дошкільного віку не йшлося у науковій літературі, що й зумовило вибір теми та формулювання мети даної статті.

Мета цієї роботи – визначити деякі особливості формування соціально-громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Поняття «компетенція» та «компетентність» схожі за написанням. Н. Кубата та М. Айзенбарт про цю

схожість висловлюються так: «Ця схожість не є випадковою, адже ці категорії походять з одного джерела: з латини *competentia* – узгодженість, відповідність, а *compeo* – відповідати бути годящим, здатним» [4, с. 54]. Однак, не варто ототожнювати дефініцію «компетенція» із поняттям «компетентність». Доцільно розглянути різні підходи науковців щодо визначення дефініцій «компетенція» та «компетентність».

С. Бондар подає наступне тлумачення терміну «компетенція» – «це здатність розв'язувати проблеми, що забезпечується не лише володінням готовою інформацією, а й інтенсивною участю розуму, досвіду, творчих здібностей учнів», наголошуючи далі, що «компетентність – це здатність особистості діяти». Вчений вважає, що для діяльності людини важлива її зацікавленість, тому що «природа компетентності така, що вона може проявлятися лише в органічній єдності з цінностями людини, тобто в умовах глибокої особистісної зацікавленості в даному виді діяльності» [2, с. 9]. Отже, основою будь-яких компетенцій і компетентностей виступають певні цінності.

Існує досить багато видів компетенцій і компетентностей. У Базовому компоненті дошкільної освіти ключовими визначено низку компетентностей дитини: рухова і здоров'язбережувальна, особистісна, предметно-практична та технологічна, сенсорно-пізнавальна, логіко-математична та дослідницька, природничо-екологічна, ігрова, мовленнєва, художньо-мовленнєва, мистецько-творча (художньо-продуктивна, музична, театралізована), – серед яких особливе місце займає соціально-громадянська [1, с. 5].

Влучно розкриває зміст поняття соціально-громадянської компетентності О. Косенчук. Вона пише, що це «здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини; готовність до посиленої участі в соціальних подіях, що відбуваються в дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення суспільного життя» [3, с. 3].

Формування соціально-громадянської компетентності у вихованців передбачає їх залучення до відповідних видів діяльності, оскільки у Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що «набуття різних видів компетенцій дитиною дошкільного віку відбувається в різних видах діяльності – ігровій, руховій, природничій, предметній, образотворчій, музичній, театральній, літературній, сенсорно-пізнавальній і математичній, мовленнєвій, соціокультурній – і вимагає практичного засвоєння дитиною системи елементарних (доступних) знань про себе та довкілля, моральних цінностей, умінь доречно застосовувати набуту інформацію. Життєво компетентний дошкільник поводить себе самостійно і конструктивно в різних соціальних і життєвих ситуаціях» [1, с. 5]. Для з'ясування системи знань, цінностей, умінь, що відповідають соціально-громадянській компетентності, ми звернулися до характеристики структурних компонентів цього виду компетентності.

Проаналізувавши наукову літературу, ми виявили, що вчені вирізняють три основні компоненти соціально-громадянської компетентності, які необхідно формувати у дітей старшого дошкільного віку: когнітивний, діяльнісний та особистісний. Когнітивний компонент передбачає усвідомлення дітьми сутності людини, норм її поведінки, уявлення про себе як члена суспільства, своєї родини, розуміння своїх прав й обов'язків, знання про свою Батьківщину, національні традиції, культуру. Діяльнісний компонент зорієнтований на ідентифікацію дитиною своїх соціальних ролей, дотримання норм і правил поведінки, прояв ініціативності, креативності, навичок саморегуляції у взаємодії з іншими. Особистісний компонент спрямований на реалізацію дитиною себе як члена суспільства, прояв особистісних якостей (самостійності, відповідальності, людяності, справедливості, доброзичливості, ініціативності тощо) у взаємодії із людьми; інтересу до загальнолюдських цінностей, уміння дружити, співпереживати, допомагати.

Спрямованість формування соціально-громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку на когнітивний, діяльнісний і особистісний компоненти простежується і в досвіді діяльності вихователів закладів дошкільної освіти.

Отже, аналіз наукової літератури, нормативних документів дошкільної освіти та практики роботи вихователів закладів дошкільної освіти засвідчили, що серед різних видів компетентності дітей старшого дошкільного віку соціально-громадянську компетентність науковці виділяють як одну із ключових. Формування соціально-громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку обумовлено сприятливістю цього віку для сприйняття та засвоєння інформації із навколишнього соціокультурного середовища, яке є головною умовою становлення й розвитку особистості старшого дошкільника як висококультурного та свідомого громадянина своєї держави; відбувається в різних видах діяльності та зорієнтоване на формування компетенцій, що є складовими соціально-громадянської компетентності.

Перспективи подальшого дослідження проблеми вбачаємо у вивченні процесу формування соціально-громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку різними засобами виховання.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). *Сайт Міністерства освіти і науки України*. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Vazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення 27.03.2023).

2. Бондар С. Компетентність особистості: інтегрований компонент навчальних досягнень учнів. *Біологія і хімія в школі*. 2003. № 2. С. 8–9.

3. Косенчук О. Дитина в соціумі. *Дошкільне виховання*. 2021. № 4. С 3–8.

4. Кубата Н., Айзенбарт М. Гра як засіб формування соціальної компетенції у дітей старшого дошкільного віку. *«Young Scientist»*. (Молодий вчений). 2018. № 5 (57). С. 53–57.

УДК 37.01

ДЕМЧЕНКО Юлія Миколаївна

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти,
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
(м. Кропивницький, Україна)

УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОЗВИВАЛЬНОГО ПРЕДМЕТНОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

На сучасному етапі розвитку, заклад дошкільної освіти є ідеальною установою для розкриття особистісно орієнтованих технологій, тобто по суті, покликаний бути розвивальним та охоронним із погляду фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я дошкільника.

Освітнє середовище відіграє важливу роль у забезпеченні якості дошкільної освіти – це значущий чинник модернізації освітнього процесу закладу дошкільної освіти, що визначає інноваційний підхід до організації, змістового наповнення та реалізації освітнього процесу – середовищного підходу.

Якість дошкільної освіти слід розглядати як комплексне явище. Заходи для досягнення, поліпшення та подальшого розвитку якості є взаємозалежними, стосуються структури дошкільної освіти, практик і результатів надання освітніх послуг та не мають розглядатися окремо. Діти є активними учасниками власного процесу розвитку, а не лише пасивними здобувачами результатів цього процесу. Кожна дитина є унікальною особистістю з відмінними емоційними, фізичними, соціальними та когнітивними потребами, які доцільно враховувати [1].

Освітнє середовище – це сукупність умов, впливів, способів навчання, виховання та розвитку особистості. Тобто освітнє середовище – цілий світ взаємопов'язаних предметів, явищ і людей, які постійно оточують особистість, обумовлюючи її розвиток [4].

Поняття «розвивальне освітнє середовище» трактують по різному, зокрема: – як систему умов і впливів, що сприяють активному розвитку, навчанню, вихованню особистості дитини, формуванню її здатності до самостійної діяльності, уміння пристосовуватися до змін; – як сферу особистісного зростання, простір життєдіяльності людини, здатний забезпечити цілеспрямований розвиток особистості [4].

Організація розвивального предметного середовища у закладі дошкільної освіти вимагає забезпечення сприятливих умов для розвитку дітей у різних сферах їхньої особистості. Основними принципами організації розвивального предметного середовища є:

–Інтегрованість: Розвивальне предметне середовище повинно бути організоване на основі інтеграції різних предметних областей. Це допомагає дітям розуміти зв'язки між різними дисциплінами й розвивати комплексне мислення.

–Ігровий підхід: Ігрова діяльність є основою дошкільної освіти. Розвивальне предметне середовище повинно стимулювати дитячу гру, сприяти її розвитку і використовувати гру як засіб навчання та розвитку.

–Емоційна безпека: Розвивальне предметне середовище повинно створювати емоційно безпечне середовище, де дитина почувається комфортно, повірена та підтримана. Це сприяє її розвитку і навчанню.

–Індивідуалізація: Розвивальне предметне середовище повинно враховувати індивідуальні особливості кожної дитини та забезпечувати можливість розвитку її потенціалу. Різні завдання та матеріали повинні відповідати потребам і можливостям кожної дитини.

–Співпраця з батьками: Заклад дошкільної освіти повинен активно співпрацювати з батьками, залучати їх до організації розвивального предметного середовища. Батьки можуть допомагати вибирати та пропонувати цікаві матеріали, сприяти розвитку дитини вдома.

–Різноманітність матеріалів: Розвивальне предметне середовище повинно бути забезпечене різноманітними матеріалами й засобами навчання, що сприяють розвитку фізичних, мовленнєвих, пізнавальних та творчих здібностей дітей.

–Опора на дослідницьку діяльність: Розвивальне предметне середовище повинно спонукати дітей до самостійного дослідження, спостережень, експериментів та пошуку відповідей на свої запитання.

Ці принципи допомагають створити сприятливе середовище для розвитку дітей у дошкільних закладах, де вони можуть активно експериментувати, досліджувати й розвиватися в різних сферах своєї особистості.

На нашу думку, організація розвивального предметного середовища у закладі дошкільної освіти передбачає створення сприятливих умов для

розвитку дітей через використання різноманітних матеріалів, ігор, інструментів та активних форм навчання.

Основними умовами організації розвивального предметного середовища є:

– Розташування приміщення: Заклад дошкільної освіти повинен мати просторі приміщення, яке дозволяє організувати різні зони для різних видів діяльності, такі як ігрова зона, майстерня, бібліотека, спортивний зал тощо.

– Матеріали та обладнання: Важливо забезпечити наявність різноманітних предметів, іграшок, конструкторів, книг, спортивного інвентарю та інших матеріалів, які сприяють розвитку різних навичок і вмінь дітей.

– Безпека: Розвивальне предметне середовище повинно бути безпечним для дітей. Всі матеріали та обладнання мають бути безпечними для використання, а приміщення повинно відповідати нормам пожежної безпеки та санітарним нормам.

– Організація простору: Приміщення повинно бути організоване таким чином, щоб діти мали можливість вільно переміщатися та взаємодіяти з різними матеріалами та предметами. Також важливо передбачити наявність зручних місць для виконання завдань, ігор та спілкування.

– Доступність матеріалів: Матеріали та інструменти повинні бути доступними для дітей, щоб вони могли самостійно вибирати, експериментувати та творчо використовувати їх.

Вважаємо, що будь-яке середовище має забезпечувати розвиток творчих компонентів мислення дошкільників, надавати їм можливість вільно маніпулювати об'єктами, конструювати різні моделі бачення світу, виконувати творчі завдання. Поняття «універсальна ігрова зона» – це дуже високий ступінь трансформації та різноманітні предметні наповнення. У межах цієї зони можуть розгортатися тематичні підзони: ігрова, спортивна, екологічна. Отже, довкілля дитини є важливою умовою ефективної підготовки її до майбутнього самостійного життя. Навколишнє середовище має бути організоване так, аби спонукати дитину до виконання активних дій відповідно до її життєвого ритму, фізичних та психічних можливостей. Розвивальне середовище має відповідати віковим особливостям дітей, давати їм змогу займатися різними видами активностей чи усамітнюватися, підтримувати ініціативу, та самостійність, створювати емоційний добробут.

Література

1. Гавриш Н. В., Рагозіна В. В., Васильєва С. Г. Про результати вивчення освітнього середовища у групах раннього віку закладів дошкільної освіти. The 2nd International scientific and practical conference «Innovative

development of science and education» (April С. 26–28, 2020.) ISGT Publishing House, Athens, Greece, С. 263–271.

2. Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 № 33 «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція». URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/prozatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartudoshkilnoyi-osviti-nova-redakciya>.

3. Наконечна Г. О., Косенко Д. В. Новий освітній простір: Інформаційний посібник. 2019. С. 18–21.

4. Низковська О. В. Як створити інноваційне розвивальне предметне середовище. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. № 8. С. 12–19.

УДК 373.2.011.3-051

ЖИГОРА Ірина Валеріївна

кандидатка філологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти,
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
(*м. Кропивницький, Україна*)

ГОТОВНІСТЬ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ВАЖЛИВА ПРОФЕСІЙНА ЯКІСТЬ ВИХОВАТЕЛЯ

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Щоб розвивати творчу та натхнену особистість, педагог сам має бути креативним, творчим і мати відповідні знання щодо використання сучасних методів та прийомів. Застосування інноваційних технологій на заняттях в дошкільних закладах освіти вимагає від вихователя наполегливої попередньої підготовчої роботи [1; 2].

Професійна зорієнтованість на інноваційну діяльність зосереджується під час навчання в закладі вищої освіти. Час, коли майбутній педагог особливо чутливий до складних проблем освіти, складних педагогічних ситуацій, вважають сприятливим для розвитку мотиваційно-ціннісного ставлення до педагогічних інновацій. Аналіз наукових джерел засвідчує, що багатьом педагогам-практикам властивий низький рівень сформованості

інноваційної поведінки, готовності до інноваційної діяльності, що значною мірою є наслідком традиційного вишівського навчання [3; 4; 5].

За словами І. М. Дичківської, інноваційна поведінка педагога – «сукупність зовнішніх виявів його особистості, у яких розкривається внутрішнє «Я» (світовідчуття, світогляд, особистісні особливості), що спрямовані на зміну складників сучасної системи освіти» [1, с. 4].

Короткий огляд публікацій (окреслення нерозв'язаних проблем). Потреба впровадження особистісного підходу в процесі формування мовленнєвої компетентності неодноразово зазначалася в працях таких педагогів та психологів, як І. Д. Бех, І. О. Зимня, І. С. Кон, А. В. Петровський, В. В. Сериков, В. О. Сухомлинський, Б. О. Федоришин. Концептуальні вимоги до створення та реалізації особистісно орієнтованого підходу досліджували К. О. Альбуханова-Славська, О. Г. Асмолов, В. В. Давидов, В. О. Моляко, Л. М. Проколієнко, В. В. Рибалка, В. В. Столін, В. О. Татенко, Т. М. Титаренко, І. С. Якиманська та інші.

Сучасні заняття, зокрема з розвитку зв'язного мовлення в дітей дошкільного віку, із використанням інноваційних технологій представлено доробками К. І. Стрюк, В. Л. Сухар, І. М. Дичківської.

Мета полягає у визначенні готовності педагога до інноваційної діяльності як важливої професійної якості вихователя.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. На думку дослідників, інноваційне навчання переконує в значущості таких напрямів розвитку професійних якостей педагога, як емоційність мислення, формування нового типу спілкування та комунікативних здібностей, розвиток здатності до внутрішнього діалогу як основи самопізнання, проблематизації спілкування, змінності його способів, зміни ролей [1, с. 30–47].

Формування інноваційної поведінки педагога передбачає врахування таких важливих складників:

1. Власний психолого-педагогічний досвід, оскільки гнучкий підхід до педагогічного досвіду педагога, кваліфікований аналіз і вибірково-оцінне ставлення до раніше засвоєних методів у поєднанні із засвоєнням нових знань забезпечують продуктивний синтез психолого-педагогічних знань, новий рівень професійної компетентності.

2. Орієнтувально-пошукова позиція педагога щодо свого й запозиченого педагогічного досвіду, що забезпечує обґрунтований підхід до оцінювання можливостей і особливостей реалізації конкретних способів педагогічної взаємодії, визначення умов і меж їх застосування.

3. Цілісний підхід до аналізу проблемних педагогічних ситуацій, оскільки спроби розв'язати проблемну ситуацію, спираючись лише на локальні ознаки, можуть спричинити невдачу.

4. Розв'язання завдань разом з іншими учасниками (вихованцями, колегами), що забезпечує можливість зіставлення своїх поглядів з поглядами колег, батьків, пошуку оптимальних рішень не лише завдяки відстоюванню власних позицій, а й за допомогою аналізу інших пропозицій, спільного їх генерування [1, с. 35–48].

На підставі сказаного, зауважимо, що у підготовці педагога до інноваційної діяльності важлива системність і в період навчання в закладі вищої освіти, і в процесі методичного вдосконалення педагогічної майстерності.

Висновки, перспективи. Отже, підготовка сучасного педагога, здатного впроваджувати ідеї інноваційної освіти, творчо розв'язувати актуальні навчально-виховні проблеми, вимагає особливої організації його практичної та мислительної діяльності. Готовність до інноваційної діяльності передбачає організацію оптимального інноваційного середовища та спрямованість педагогічної діяльності на інноваційність.

Література

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ: Академвидав, 2012. 447 с.
2. Освітні технології: навчально-методичний посібник / за заг. ред. О. М. Пехоти. Київ: А. С. К., 2002. 252 с.
3. Співаковський О. В., Львов М. С. Педагогічні технології та педагогічно-орієнтовані програмні системи: Предметно-орієнтований підхід. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2002. № 2. С. 17–21.
4. Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура : монографія / за ред В. Г. Кременя. Київ : Педагогічна думка, 2009. 230 с.
5. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність. Ужгород : ЗППО, 2007. 364 с.

ЗИМАКОВА Лілія Василівна

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри дошкільної освіти,
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
(м. Полтава, Україна)

ЖДАНЮК Людмила Олексіївна

кандидатка психологічних наук, доцентка,
старша викладачка кафедри освітньої політики,
Полтавська академія неперервної освіти імені М. В. Остроградського
(м. Полтава, Україна)

ТУПИЦЯ Олександр Юрійович

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германської філології та перекладу,
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ДИСТАНЦІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ
ЯК ШЛЯХ ФОРМУВАННЯ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ЗДО
ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ**

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Фахівці в галузі педагогіки та психології розглядають проблему педагогічного спілкування в різних аспектах. Учені розуміють спілкування педагога з дітьми як умову, в центрі уваги якої визначаються соціально-психологічні та соціально-моральні «координати» спілкування. У інших дослідженнях акцент переносять на спілкування педагога з вихованцями, метою якого є здійснення педагогічного впливу. Ці напрями визначають різні сторони єдиного процесу педагогічного спілкування. Вони тісно пов'язані з практикою партнерської взаємодії в ЗДО, декларуються у професійних стандартах «Вихователь закладу дошкільної освіти» та «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти» (2021) та Базовому компоненті дошкільної освіти України (2021). Особливо актуальним проблема дистанційного педагогічного спілкування постає в період воєнного стану.

Короткий огляд публікацій. Суб'єкт-суб'єктні позиції учасників освітнього процесу, партнерська взаємодія в трикутнику «педагог-діти-батьки» в ЗДО вивчаються вітчизняними науковцями О. Байєр, О. Брежнєвою, Н. Гавриш, Л. Загородньою, О. Кононко, Т. Піроженко та ін.

Аналіз психолого-педагогічних та інформаційних джерел із проблеми дослідження підтверджує необхідність дотримання партнерських взаємин під час нових соціальних та освітніх викликів – дистанційної освіти дошкільників під час воєнного стану в Україні. На нашу думку, побудова ефективної взаємодії у партнерському трикутнику «педагог-дитина-батьки» дозволить налагодити дистанційне навчання, організувати «лагідну» педагогізацію батьків, а головне – освіту дошкільників. Але, всупереч на значну кількість публікацій вітчизняних учених щодо зазначених питань, проблема педагогічного спілкування в умовах упровадження дистанційного навчання в дошкільній освіті залишається актуальною, і, перш за все, через недостатню підготовку вихователів ЗДО власне до роботи в партнерській онлайн-взаємодії з дітьми та їхніми батьками.

Мета – висвітлення проблеми організації дистанційного педагогічного спілкування в освітньому процесі ЗДО на засадах партнерської педагогіки в період воєнного стану.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Організація дистанційного педагогічного спілкування в дошкільній освіті повинна враховувати з одного боку – часткову несамостійність дитини (вона не орієнтується в часі, має труднощі у під'єднанні до онлайн-конференцій, потребує допомоги в підготовці матеріалу до заняття, може проявлятися мотиваційно-поведінкова неготовність брати участь у заняттях удома тощо), з іншого боку – потребує високої активності батьків, їх готовності брати участь у стимулюванні, організації дитячої ігрової, комунікативно-мовленнєвої, художньо-мовленнєвої, художньо-продуктивної, рухової діяльності та комунікувати і з вихователем, і з дитиною одночасно. Крім того, дорослі самі повинні бути безбар'єрні у спілкуванні [1; 2].

Важливо зазначити, що вихователі дітей дошкільного віку, особливо у синхронному режимі дистанційного навчання, повинні вміти спілкуватися одночасно і з дітьми, і з батьками. До введення дистанційного навчання вихователі ще не мали сформованих компетентностей із синхронної онлайн-комунікації, «лагідної» онлайн-педагогізації батьків. Одна справа комунікувати, розвивати, виховувати, навчати дітей у закладі дошкільної освіти, а друга справа – через вебкамеру спілкуватися і з дітьми, і дорослими. У асинхронному режимі вихователів необхідно навчитися формулювати для батьків дописи лаконічного і доступного характеру з максимальною емоційно-позитивною мотивацією та стимуляцією до спільної діяльності з власними дітьми.

В організації дистанційного педагогічного спілкування під час воєнного стану вихователів важливо проявляти професійні навички педагога-фасилітатора як дитячої, так батьківської аудиторії, зокрема такі [1, с. 97; 2]:

- мовленнєві: доступність, виразність, емоційність, логічність, доречність, правильність висловлювань;

- психо- та соціолінгвістичні: усвідомлення того факту, що усне чи письмове мовлення це важливий (а часом перший) засіб професійної діяльності та реалізації в умовах дистанційного навчання у воєнний час. Вихователь повинен як ніколи бути вправним оратором, мати гарно поставлений голос, володіти миттєвою реакцією, вміти дешифрувати (передбачати) приховану думку в мовленні дітей та батьків; володіти культурою мовлення, дотримуватися етикету; бути готовим до проявів мовленнєвої поведінки різних народів; вміти організовувати міжкультурну, різновікову та гендерну комунікацію шляхом вивчення мовленнєвої поведінки окремих комунікантів, мовного колективу, ролі мови й мовлення у згуртуванні людей, у збереженні атмосфери взаємодії, взаємоповаги та взаємодопомоги. Використовувати в онлайн-спілкуванні утровані вербальні та невербальні засоби – мовлення не просто емоційне, а часом експресивне, голос чіткий із різноманітними модуляціями (радість, здивування, інтриги, суму, розпачу тощо; тихе – голосне, низьке – високе, швидке – повільне), активне створення «звукових масок» героїв під час читання літературних творів, жвава міміка, постановка дітям відкритих запитань, активне слухання дитини (помахи голови, вигуки та ін.) тощо;

- дитиноцентровані: проявляти гуманізм та толерантність до дітей та батьків; надавати психолого-педагогічну підтримку, враховувати можливість отримання і дітьми, і дорослими психотравми з наступними агресивними проявами у поведінці або замиканням у собі, створювати позитивну комфортну атмосферу для розвитку дітей та комунікації з батьками; вміти формулювати позитивні повідомлення дитині (без критики, оцінювання, для м'якого спрямування її діяльності); вміти аналізувати роботи дітей (формулювати позитивні судження, обходитися без зауважень, натомість висловлювати рекомендації, враховувати, що виріб може бути результатом спільної діяльності дитини з дорослим, а дорослий іноді вразливіший за дитину), мотивувати малюків на подальшу діяльність; батьків закликати не робити за дитину, а допомагати зробити самій (правило М. Монтесорі «допоможи мені зробити це самому»), наближувати освітню діяльність до інтересів, нахилів і запитів дітей, створювати можливості вибору, творчості та експериментування тощо;

- психотерапевтичні – бути готовим поговорити про війну, про безпеку та небезпеку, про емоції, плани на майбутнє тощо;

- цифрові – вміти підібрати та розмістити освітній контент у соціальних групах; підготувати власний онлайн-інструмент; режисерські, операторські, акторські здібності у підготовці відеопродукту.

Висновки, перспективи. Дистанційне педагогічне спілкування вихователя в партнерському трикутнику «педагог-діти-батьки» спрямоване

на організацію «лагідної» педагогізації батьків, щоб ефективно здійснювати дистанційне навчання у період воєнного стану. Важливо акцентувати батьків на тому, що в змінених умовах життєдіяльності вони не мають право обмежувати важливі для дитини потреби, зокрема у пізнанні світу. Тому батькам необхідно знаходити час для спільної діяльності, ігор з нею, адже безпосередній фізичний, емоційний контакт із близькими людьми, вияви любові, турботи допоможуть дитині легше пережити складну стресову ситуацію чи її наслідки, відчутти себе захищеною. Для батьків варто підготувати вебінари-практикуми, тренінги, тематичні пам'ятки, рекомендовані статті фахівців і розмістити їх в інтернет-спільноті.

Література

1. Зімакова Л., Тупиця О., Жданюк Л. Дистанційне навчання дітей дошкільного віку на засадах партнерської педагогіки під час воєнного стану. *Педагогічні науки*. 2022. № 79. С. 92–100. URL : <http://pednauki.pnpu.edu.ua/article/view/264557>
2. Liliya Zimakova, Oleksandr Tupytsya, Liudmyla Zhdaniuk, Wartime and Distance Learning for Preschool Children on the Basis of Partner Pedagogy, *American Journal of Education and Information Technology*. Volume 6, Issue 1, June 2022, pp. 53–60. <http://ipc-dspace.org.ua/bitstream/123456789/259/1/3бїрник.pdf>

УДК 373.2.017

ЗУБАЛІЙ Алла Олександрівна

аспірантка кафедри педагогіки та спеціальної освіти,
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
(м. Кропивницький, Україна)

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВОЇ ТА ХУДОЖНЬО-ПРОДУКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Стратегічною метою дошкільної освіти є розвиток життєвої компетентності дитини, спрямування її на творчість і самореалізацію. Підвищення якості та доступності дошкільної освіти – це одне із

пріоритетних завдань сьогодення. Перед сучасними педагогами з'являється мета щодо формування в дітей нових форм мислення, творчого розвитку й побудова нової освітньої моделі навчання та виховання дошкільників. Своєю чергою змінюються погляди й підходи щодо визначення змісту й технологій, форми й методів навчання дітей дошкільного віку, що зумовлює необхідність утілення інтегративного підходу до організації освітнього процесу.

З погляду теперішньої педагогічної науки, відтворення духовного потенціалу людини можливе за допомогою впливу різноманітних сфер освітньої діяльності на дитину дошкільного віку. Саме сфера мистецтва розглядається як простір, який сприяє формуванню соціально-естетичної активності особистості. І на думку сучасних учених, які займаються дослідженням проблеми дошкільної освіти, для реалізації творчого потенціалу та розвитку креативної особистості дитини, найбільш ефективним є синтез мистецтв. Цей погляд на виховання дитини зробив актуальною проблему освіти й виховання дошкільників засобами театрального мистецтва, як могутнього синтетичного засобу розвитку їх творчих здібностей (Л. Артемова, Л. Виготський, Р. Жуковська, Н. Карпінська, Д. Менджеричька, Б. Теплов, Е. Трусова) [3].

Реалізація завдань розділу «Світ мистецтва» за програмою «Українське дошкілля» забезпечує розвиток творчих здібностей дітей, їхньої уяви, самостійності у втіленні задуму, пошуку шляхів його реалізації, збагачує духовний світ дитини тощо [1, с. 212–215]. Для цього пропонується залучення дітей до різноманітних видів роботи: інсценування, драматизації твору з його творчим переосмисленням, втілення творчого задуму в образотворчу діяльність, виконання танцювальних рухів, виразного співу, чіткого читання віршів тощо.

Роль мистецтва в естетичному вихованні особистості достатньою мірою висвітлено в роботах Б. Бриліна, В. Клименко, І. Климук, О. Михайличенка, Л. Побережної, Т. Скорик, Н. Фоломеєвої, Л. Яковенко тощо [2].

Мистецька освіта в дошкільні роки це процес і результат становлення духовності, індивідуального зростання дитячої особистості, розвитку мистецько-творчих здібностей під впливом цінностей образотворчого, музичного, театрального, хореографічного та інших видів мистецтва; набуття дитиною особистого досвіду мистецької (художньо-продуктивної) діяльності; збагачення естетичного сприймання [4].

Саме в старшому дошкільному віці професійний підхід вихователів та правильно сформоване освітнє середовище можуть допомогти сформуванню творчих здібностей дитини. Тому завдання кожного навчального закладу впровадити в систему роботи інтегровані технології.

Для того, щоб сформуванню гармонійно розвиненої та соціально адаптованої дитини, науковці пропонують інтегрувати художньо-продуктивну та театральну-ігрову діяльність дітей. Таким чином, у закладі

дошкільної освіти рекомендовано створити універсальне розвивальне мистецьке середовище, яке має бути придатним для формування мистецько-творчої компетентності дітей, мотивувати їх до творчості, реалізації власних можливостей. Для розвитку самостійної мистецької діяльності в груповій кімнаті мають бути створені, оновлені чи заново впорядковані осередки мистецтва – для театралізованих ігор, образотворчої діяльності, музичної та хореографічної активності. При цьому отримуємо й належний результат із вдосконалення мови, оскільки під час театральної діяльності в процесі роботи над виразністю реплік персонажів, власних висловів, непомітно активізується словник дитини, удосконалюється звукова культура мови, інтонаційний лад.

У процесі інтеграції художньо-продуктивної (образотворчої діяльності, музичної діяльності, літературної діяльності) та театрально-ігрової діяльності вихователі мають змогу знайомити дошкільників з навколишнім світом у всьому його різноманітті, через образи, фарби, звуки. Правильно поставлена система роботи педагогів сприяє розвитку розумових здібностей дітей, дозволяє їм думати, аналізувати, робити висновки й узагальнення. Професійний і майстерний вихователь приділяє значне місце творчій діяльності дітей, умінню їх зацікавити, активізувати пізнавальні процеси, продукувати художні здібності та формувати здатність організовувати театральну виставу, брати в ній участь.

З огляду на викладене, можна сміливо стверджувати, що залучення дітей дошкільного віку до духовної культури народу, країни, відкриття світу прекрасного через інтегровані технології організації художньо-продуктивної та театрально-ігрової діяльності – це один із найважливіших засобів розвитку емоційної культури особистості, орієнтованих на збагачення творчого потенціалу дитини, розвиток її здібностей та задатків.

Література

1. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Тернопіль: ТОВ «Мандрівець», 2017. 256 с.
2. Новоселецька І. Е. Розвиток художньо-творчих дітей дошкільного віку в реаліях євроінтеграційних вимірів. *Молодий вчений*. 2017. № 10.2 (50.2).
3. Олійник О. М. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Волощук В. О., 2017. 163 с.
4. Шевчук А. Мистецька освіта дітей. Традиції та інновації в оновленому БКДО. *Дошкільне виховання*. 2021. № 4. С. 20.

КИРИЛЕНКО Альона Олександрівна

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 012 Дошкільна освіта;

наукова керівниця – Прибора Тетяна Олександрівна,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти,

Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка

(м. Кропивницький, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Динамічний розвиток сучасного світу вимагає від людини постійних змін та адаптації до нових умов середовища. Від компетентного професіонала вимагається не просто наявність знань, умінь та навичок у певній сфері, чи не важливішим за це сьогодні є уміння вчасно та відповідно реагувати на зовнішні фактори та обставини, уміння комунікації та здатність налагоджувати співпрацю для розв'язання проблемних питань та пошуку рішень. Для цього людина повинна уміти сприймати, усвідомлювати, розуміти емоції людей, що її оточують, власні емоції та знаходити адекватний зовнішній вихід цих емоцій.

Короткий огляд публікацій. Сьогодні компетентність в емоційній сфері та формування її у молодій особистості постає важливою темою наукової теорії та практики. На думку багатьох сучасних дослідників це забезпечується розвитком «емоційного інтелекту» особистості. Феномен емоційного інтелекту та його формування набуває дедалі більшої актуальності. Сутність та структуру емоційного інтелекту вивчали Д. Гоулман, Л. Кацалап, С. Подофей та ін. Особливості його розвитку в дошкільний період розглядали Л. Клевака, Д. Сабол, М. Шпак та ін. Більшість дослідників звертають увагу на розвитку емоційного інтелекту починаючи зі старшого дошкільного віку, проте важливо активно приділяти увагу цій проблемі вже з середнього дошкільного віку.

Метою роботи є розглянути поняття емоційного інтелекту та особливості його розвитку в дітей середнього дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. У літературі поняття «емоційного інтелекту» трактується дослідниками, переважно базуючись на його структурі, описаної Д. Гоулманом. Базуючись на цій структурі, емоційний

інтелект можна тлумачити як здатність людини ідентифікувати та усвідомлювати власні емоції, управляти ними, скеровувати їх у правильному напрямку (самотивація та самоконтроль), а також уміння розпізнавати емоції інших і будувати з ними взаємовідносини (здатність до міжособистісного спілкування [1, с. 93].

Тобто в широкому розумінні, емоційний інтелект розуміють як усвідомлення та управління своїми емоціями та емоціями інших [5, с. 262; 3, с. 187] та виконання ним ряду функцій, таких як: стресо-захисна, адаптивна, рефлексивна, регулятивна, комунікативна, активізувальна [3, с. 187].

На його формування впливає ряд біологічних та соціальних факторів, а також вікові особливості розвитку. Говорячи про середній дошкільний вік, його характеризують як період «соціалізації емоційної сфери», адже емоції дитини цього віку найбільш яскраво виявляються в комунікації з близькими [8, с. 198].

Самосвідомість людини, тобто її уміння розуміти свої емоції, розвивається вже з раннього віку, але діти ще не здатні ними керувати. Тому починати роботу з розвитку емоційного інтелекту з дошкільниками потрібно з формування у дитини усвідомлення, що всі емоції є важливими й кожен має право їх відчувати (і умовно позитивні, і негативні). Дорослі повинні не сварити дітей за їхні емоції, а вчити правильно їх виражати [7].

Загалом у розвитку емоційної сфери для середнього дошкільного віку характерним є: яскрава емоційна забарвленість пізнавальних процесів, емоційна насиченість різних видів діяльності, становлення вербалізованого характеру емоційних переживань, безпосередність емоційної поведінки [8, с. 198].

У зв'язку з останньою особливістю в середньому дошкільному віці вихователів важливо продовжувати вчити дітей ідентифікувати власні емоції – акцентувати на тому, що вони відчують в певній ситуації, розуміти цю емоцію за допомогою бесід та ігрових методів. А в ситуаціях підвищеного емоційного збудження допомогти опанувати себе за допомогою запитань про емоції, які проживає дитина та пояснення цих емоцій за допомогою когнітивної сфери. Таке залучення емоційної та когнітивної сфер сприяє розвитку емоційного інтелекту [8, с. 198–199].

Саме протягом середнього дошкільного віку емоційна сфера дитини зазнає значних змін, інтенсивно розвиваючись. Зокрема, у віці 4-5 років у дитини з'являються й елементи самоконтролю та соціальних навичок (почуття відповідальності) спочатку стосовно відношення до близьких людей, поступово поширюючись і на інших [2, с. 28]. А ближче до кінця середнього дошкільного віку емоціям все більше характерна опосередкованість, узагальненість, усвідомленість, що і призводить до

формування здатності до самоконтролю. А контроль емоцій дитиною набуває характеру їх інтеріоризації, їх вираження відбувається вже у єдності вербальних та невербальних засобів [4, с. 357]. Тому вихователь повинен звернути увагу дошкільників на поєднанні цих засобів та розрізненні емоцій інших, зважаючи на ці два напрямки.

Особливістю середнього дошкільного віку є те, що більшу його тривалість діти сприймають емоцію іншої людини (наприклад, у спеціально побудованій ситуації – на ілюстрації) звертаючи увагу не на саму емоцію, а на дію, яка призвела до неї («Хлопчик відчуває, що його ображають»). У кінці старшого дошкільного віку, в тому самому завданні діти будуть звертати увагу більше на невербальні жести, міміку, сприймаючи цю емоцію більше «внутрішньо» («Хлопчик відчуває сум, бо його ображають»). Таким чином дитина починає співвідносити причини емоцій та їхні зовнішні прояви [5, с. 264; 8, с. 199].

Ще однією особливістю розвитку емоційного інтелекту в середньому дошкільному віці є його обумовленість появою рефлексії, яка сприяє формуванню самооцінки дитини, що переважно залежить від зовнішньої оцінки та стану задоволення її потреби в похвалі. Саме потреба в схваленні інших спонукає дитину до необхідності розуміння емоційних сигналів від них, а це зумовлює основну лінію розвитку емоційного інтелекту в цьому віці – його зовнішнє спрямування. Тому вихователь має підкріплювати всі успіхи дитини похвалою, створювати ситуацію успіху для дітей [3, с. 187].

Одним зі шляхів формування та розвитку емоційного інтелекту в цей період є залучення дошкільників до театралізації. Для спільної творчої роботи та гарного результату необхідно мати відкриті, дружні стосунки одне з одним. Варто зауважити, що під час програвання сюжетних чи, взятих із життя ситуацій, діти стають більш відкритими, не соромляться проявляти свої дії та почуття, знижується агресивність [6, с. 563].

Висновки. Отже, середній дошкільний вік – важливий період для розвитку емоційного інтелекту. Будуючи систему його розвитку, вихователь повинен звертати увагу на особливості розвитку емоційної сфери певного вікового періоду та обирати відповідні для цього напрямки та методи.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у вивченні методів та прийомів розвитку емоційного інтелекту дошкільників середнього віку.

Література

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект / пер. з англ. С. Л. Гумецької. Харків : Віват, 2018. 512 с.

2. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 392 с.

3. Кацалап Л. М. Особливості розвитку емоційного інтелекту особистості. *Сучасні тенденції прикладної психології* : тези та матеріали доповідей XXV Міжнародної науково-практичної конференції КІБІТ «Студент – Дослідник – Фахівець» (20 травня 2021 р.). Київ : КІБІТ, 2021. С. 186–188.

4. Клевака Л. П., Гришко О. І. Емоційний розвиток особистості як умова формування емоційного інтелекту дітей дошкільного віку. *Новий імпульс для розвитку педагогічних та психологічних наук в Україні та країнах ЄС* : монографія / С. В. Алексєєва та ін. Рига : Baltija Publishing, 2021. С. 351–366.

5. Подофей С. О. Емоційний інтелект особистості й особливості його становлення. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки*. Херсон : ХДУ, 2019. Вип. № 1. С. 260–265.

6. Прибора Т. О., Радул О. С. Театральна діяльність як засіб розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. / за ред. О. А. Голюк. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. 651 с.

7. Сабол Д. М. Розвиток емоційного інтелекту в дітей дошкільного віку. *Компетентнісне спрямування дошкільної та початкової освіти в умовах Нової української школи* : зб. матеріалів III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. Київ : ІПО КУБГ, 2020. С. 160–163.

8. Шпак М. М. Становлення емоційного інтелекту в дошкільному віці як передумова його розвитку в молодшого школяра. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Психологія*. Острог : НАУ «Острозька академія», 2016. Вип. 4. С. 196–205.

КЛЯЦЬКА Ірина Юріївна

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 012 Дошкільна освіта;

наукова керівниця – Жигора Ірина Валеріївна

кандидатка філологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти,

Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка

(м. Кропивницький, Україна)

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ СИМВОЛІЧНОЇ СИНЕКТИКИ В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На відміну від звичайних занять, метою яких є опанування знаннями, уміннями та навичками, заняття з використанням методу інноваційної технології символічної синектики сприяють *розвитку пізнавальної активності, образного мислення та формуванню мовленнєвої компетенції дітей дошкільного віку.* Можна використовувати наявні технології або їхні елементи у власній педагогічній практиці, пам'ятаючи, що ефективною може бути лише та інноваційна технологія, яка ґрунтується на потребах та інтересах дошкільників [1].

Активне впровадження в навчальний процес методу інноваційної технології символічної синектики передбачає іншу структуру взаємодії на занятті, сприяє колективній роботі на заняттях як одного з найважливіших елементів функціональних і міжособистісних взаємостосунків, відтак виховує дітей, удосконалює мовленнєву культуру дошкільнят.

Технологія ТРВЗ має свої методи та прийоми, завдяки яким вихователь разом із дітьми може знаходити логічний вихід із будь-якої ситуації, а вихованець – грамотно розв'язувати навчальні проблеми. Інноваційні ТРВЗ дають змогу побачити психологічні бар'єри, подолати страх перед новим, невідомим та прищепити дитині сприйняття життєвих і навчальних задач не як перешкод, а як задач, які потрібно й можна розв'язувати [2].

Короткий огляд публікацій. Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує увагу сучасних науковців до проблеми формування мовленнєвої культури дітей дошкільного віку, зокрема засобами інноваційних технологій.

Першим дослідником названої технології був Г. С. Альтшуллер, який запропонував методи, засоби та принципи ТРВЗ, наголошуючи на ефективності формування креативності та творчості мислення в дітей за допомогою окресленої технології. Послідовниками науковця стали М. Н. Шустерманов, який упроваджував ТРВЗ у школі та в закладах дошкільної освіти, та В. Л. Богат, який вивчав систему роботи технології ТРВЗ у процесі навчання та виховання дошкільнят. Особливості методики визначив У. Дж. Гордон, який уперше дослідив застосування несвідомих зв'язків, які виявляються під час творчої розумової активності людини при розв'язанні різних завдань. Узагальнили досвід попередників щодо застосування синектики як ефективного інноваційного методу навчання дошкільнят та виховання їхньої творчості Г. Я. Буш і І. М. Дичківська. Сучасний стан проблеми представлено теоретичними доробками О. І. Білан, А. М. Богуш, А. Д. Брелова, І. А. Валеса, Н. В. Гавриш, Л. О. Калмикової, А. М. Гончаренка, О. Я. Саприкіної та ін.

У контексті нашого розслідування важливе значення мають дослідження О. Б. Колодич, Н. О. Комарівської, К. Л. Крутій, Н. І. Луцан.

Мета полягає в розкритті ефективності використання технології ТРВЗ та методів символічної синектики як важливого аспекту у формуванні мовленнєвої компетенції дошкільників.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Під час переддипломної практики на базі закладу дошкільної освіти № 6 «Сонечко», виконавчого комітету Знам'янської міської ради Кіровоградської області ми апробували названий метод, зокрема використовували картки-символи для формування пізнавальної активності дошкільників. Метод символічної синектики допомагає вихователю розширити та поповнити словник дошкільнят, сформуванню мовленнєву компетенцію дітей окресленого віку. Під час роботи з дошкільниками для формування правильної звукової культури мовлення ми використовували різноманітні прийоми та методи навчання. З-поміж прийомів навчання виокремимо артикуляцію звуків, імітацію правильної звуковимови, зразок мовлення вихователя, відбите та спільне мовлення («Зроби так, як я», «Скажи так, як я»). Під час занять ми організовували діяльність так, щоб дати змогу дітям вільно висловлювати свою думку.

На підставі вивчення та узагальнення досвіду роботи за методом синектики ТРВЗ-технології ми розробили конспект заняття з розвитку зв'язного мовлення та культури мовленнєвого спілкування з використанням методу інноваційної технології символічної синектики. Тема заняття: Літературне читання казки «Ріпка». Мета заняття: збагачувати активний словник дітей прикметниками, що позначають розмір; навчати застосовувати у мовленні іменники у поєднанні з прийменниками (у, на); сприяти вживанню засвоєних слів у самостійному мовленні; розвивати зорову увагу,

здатність прислуховуватись до мовлення іншої людини; формувати вміння уважно слухати казку, співчувати героям, відпрацювати навчальні навички (відповідати на питання Хто? Що? Де? У кого?), не перебивати один одного; виховувати упевненість, товариську, бажання допомагати один одному.

Ігровий задум передбачав подорож, яка допомогла б дітям запам'ятати та переказати казку «Ріпка». Ігрова умова заняття виявилася досить близькою для дітей. Важливим етапом була вступна бесіда, щоб зацікавити дітей до змісту заняття. Дітей захопила змодельована вихователем подорож на город. Виконання рухів за вихователем збадьорило та зацікавило дошкільнят. Використаний сюрпризний момент стимулював у дітей бажання вчитися і пізнавати щось нове. Під час організації заняття було використано метод символічної синектики, який допоміг дітям за допомогою карток-символів переказати казку та збагатив їх словниковий запас, сприяв розвитку пізнавальної активності та образного мислення.

Досить емоційним було переказування казки «Ріпка». Не було закомплексованості, діти повністю занурилися в ігрову ситуацію.

Дошкільнята не просто відповідали на питання, а послідовно обґрунтовували й доводили свою думку, що засвідчує повне розуміння засвоєного матеріалу.

Наприкінці заняття засвоєння знань показали майже всі діти групи, що говорить про ефективність використання такого методу інноваційної технології, як символічна синектика.

Висновки, перспективи. Вивчення та аналіз досліджень науковців, особистий досвід використання технології ТРВЗ та методів символічної синектики під час педагогічної практики засвідчують ефективність названої технології у формуванні мовленнєвої компетенції дошкільників. Подальшого вивчення потребують класифікації сучасних методів і прийомів формування культури мовлення дошкільнят.

Література

1. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2015. 704 с.
2. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: навч.-метод. посібник. Київ: Вид. А.С.К., 2004. 194 с.
3. Яценко А. В. Джерельце творчості. ТРВЗ. Харків: Ранок, 2011. 176 с.
4. Яценко А. В. Школа радісної родини. ТРВЗ. Харків: Ранок, 2010. 160 с.

КОТЕЛЯНЕЦЬ Наталка Валеріївна

докторка педагогічних наук, професорка,
завідувачка кафедри дошкільної та початкової освіти,
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
(м. Кропивницький, Україна)

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА

Перебудова соціально-економічних відносин в Україні спричинила модернізацію багатьох соціальних інститутів, зокрема й системи освіти. Вагому роль у світі відіграють знання та інтелектуальна праця, а найбільшим капіталом стає фахова компетентність, творча ініціатива та сформована готовність навчатися впродовж усього життя.

Ефективне збагачення особистості цими надбаннями безпосередньо залежить від професіоналізму та фахової компетентності педагогів. Саме тому особливо високими є вимоги до змісту професійної підготовки майбутніх вихователів, оскільки саме дошкільна освіта відіграє особливу роль у розвитку особистості дитини.

Теоретико-методичні аспекти професійної підготовки майбутніх вихователів розглядали Л. Артемова, А. Богуш, Л. Зданевич, В. Логінова, Л. Плетеницька, Т. Слободянюк, В. Чайка та ін. У публікаціях Т. Атрощенко, Л. Завгородньої, І. Княжевої, Н. Маковецької, В. Нестеренко, З. Онишкова, О. Писарчук, І. Рогальської-Яблонської, Ю. Руденко, К. Щербакової та ін., висвітлені практичні підходи до формування готовності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти до професійної діяльності. Потенціал компетентісного підходу вивчали О. Вознюк, Н. Захарерасевич, С. Кубіцький, О. Мисик та ін.

Становлення компетентної та конкурентоспроможної особистості на ринку праці можливе лише за умови використання педагогами вищої школи нових підходів до організації освітньої діяльності, виражених у методах, формах, прийомах і засобах, які розвивають пізнавальну, креативну, мотиваційну й організаційно-діяльнісну активність студентів, тому пріоритетні позиції модернізації освіти на сьогодні визначено компетентісним підходом, який виражає сутність цих змін.

Компетентісний підхід робить акцент на результаті освіти, що полягає в здатності особистості діяти в різних життєвих ситуаціях, особливо це важливо для майбутніх педагогів.

Чинний Стандарт вищої освіти України зорієнтовано саме на реалізацію компетентнісного підходу, в якому результат освіти виражено сукупністю компетентностей, що визначають компетентнісну модель випускника.

З огляду на це, реалізація компетентнісного підходу у вищій професійній освіті передбачає визначення теоретико-методологічних засад проектування змісту освіти, пошук ефективних технологій навчання, виховання й розвитку студентів, розроблення методики оцінювання сформованих компетентностей.

Так, у трактуванні Г. Беленької компетентність вихователя дошкільної установи – «це здатність виконувати завдання професійної діяльності на основі фахових знань і вмінь, що інтегруються з розвитком особистісних професійно значущих якостей, серед яких провідними є любов до дітей, що поєднується з вимогливістю, емпатія та комунікативність» [1, с. 25]. На думку Н. Сиротич компетентність майбутнього вихователя дошкільної освіти «характеризується наявністю глибоких фахових знань і педагогічних умінь, поєднання яких зорієнтоване на практичне впровадження майстерної професійної діяльності» [6, с. 15].

В. Чайка вважає, що компетентність виступає основою «професійного саморозвитку вихователя і самоаналізу його діяльності» [8, с. 37].

Компетентнісний підхід забезпечує знаннєву, діяльнісну, мотиваційну готовність, сприяє формуванню творчості та спонукає вихователя до рефлексії.

За твердженням Р. Грановської, майбутньому педагогові потрібне усвідомлення себе творчою особистістю, оскільки лише в цьому разі можлива творча педагогічна діяльність та розвиток творчості у вихованців. Саме від особистості майбутнього педагога залежить, якою буде педагогічна діяльність: творчою чи лише репродуктивною [2].

Педагогічна творчість є активним процесом, спрямованим на пошук педагогом більш удосконалених та ефективних форм, методів, засобів та шляхів організації процесу навчання, на успішне розв'язання педагогічних проблем. У педагогічній літературі (В. Олійник [4], Л. Даниленко [5], А. Хуторський [7]) визначено характерні риси творчого педагога: розвинене педагогічне мислення, що виражається в здібностях зумовлювати в учнів потрібні зміни у свідомості, стосунках, поведінці, передбачити специфіку цих змін, і з огляду на це корегувати свою діяльність; постійна і цілеспрямована активність думок, волі, розвинена творча уява; уміння швидко розуміти проблему та обирати шляхи її розв'язання; незалежність суджень, яка ґрунтується на власних знаннях; педагогічна та професійна майстерність; здібність у звичайному факті або явищі знайти опорну точку для творчого рішення.

Творча компетентність є якістю особистості майбутнього вихователя, яка забезпечує сприйняття педагогічної професії як творчої, що характеризується знанням і засвоєнням способів творчості в різних видах

педагогічної діяльності (педагогічної, культурно-просвітницької та науково-дослідної). Творча компетентність майбутніх педагогів – це сукупність мотиваційного, когнітивного, креативного та організаційно-діяльнісного структурних компонентів, кожен з яких складається з творчих компетенцій [3].

Формування творчої компетентності майбутніх вихователів є процесом становлення й розвитку мотиваційного, когнітивного, креативного та організаційно-діяльнісного структурних компонентів творчої компетентності майбутніх педагогів на основі педагогічної взаємодії.

Визначення особливостей формування творчої компетентності в межах системи вищої професійної освіти засвідчує, що важливо виробляти готовність випускника до професійно-педагогічної діяльності, його здатності застосовувати знання, уміння й досвід для успішної професійної самореалізації з продуктивним використанням власного творчого потенціалу. Формування професійної компетентності можливе за умови, якщо педагог є самоорганізованим суб'єктом свідомого вибору й прийняття педагогічної діяльності як пріоритетної життєвої цінності. При цьому в освітній діяльності майбутнього педагога слід передбачати умови для вияву високої пізнавальної активності, свободи вибору освітніх траєкторій і шляхів розв'язання завдань професійного становлення, продуктивної взаємодії викладача й студента, рефлексії, становлення індивідуального стилю розумової й практичної діяльності, творчості, готовності до самоосвітньої роботи з удосконалення професійної кваліфікації.

Формування творчої компетентності в межах компетентнісного підходу передбачає пошук ефективних технологій навчання, виховання й розвитку, застосування нових методів, прийомів і форм роботи.

Література

1. Беленька Г. В. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах ступеневої освіти: автореф. дис. ... д-ра пед. наук, спец. 13.00.08. – дошкільна педагогіка. Київ, 2012. 38 с.
2. Грановская Р. М., Крижанская Ю. С. Творчество и преодоление стереотипов. СПб., 1994. 465 с.
3. Марфутенко Т. А. Дефиниция «творческая компетентность» в контексте педагогической деятельности. Вестник университета (Государственный университет управления). Москва: ГУУ, 2012. № 16. С. 229–231.
4. Олійник В. В. Наукові основи управління підвищення кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти : монографія. Київ: Міленіум, 2003. 594 с.

5. Післядипломна педагогічна освіта України: сучасність і перспективи розвитку: наук.-метод. посібник / за заг. ред. В. В. Олійника, Л. І. Даниленко. Київ: Міленіум, 2005. 230 с.

6. Сиротич Н. Б. Методологічні аспекти формування професійної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка, 2010. № 1. С. 15–20.

7. Хуторской А. В. Практикум по дидактике и методикам обучения. СПб.: Питер, 2004. 541 с.

8. Чайка В. М. Проблеми змісту підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до інноваційної педагогічної діяльності. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка, 2012. № 2. С. 33–39.

УДК 159.922.6

КОТЕЛЯНЕЦЬ Юлія Сергіївна

докторка педагогічних наук,
доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти,
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
(*м. Кропивницький, Україна*)

ГРА ЯК ЗАСІБ ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У наш час особливо гостро постає питання ігрової діяльності дітей дошкільного віку, тому що основний акцент зроблено на навчальні заняття і менше уваги приділяється грі. Цю проблему можливо вирішити лише тоді, коли гра буде переважати у навчально-виховному процесі дошкільного закладу. Варто зазначити, що гра є одним з найцікавіших видів людської діяльності, провідною діяльністю дошкільника, засобом його всебічного розвитку, важливим методом виховання. Дитяча гра – це діяльність, спрямована на орієнтування в предметній і соціальній дійсності, в якій дитина відображає враження від їх пізнання. Водночас гра є могутнім виховним засобом, у ній, за словами К. Ушинського, реалізується потреба людської природи. Все це й доводить актуальність та практичну значущість піднятої проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної проблеми вказує на те, що недостатньо дослідженою є проблема ігрової діяльності. Цим питанням займаються на даний час Л. Артемова, Г. Григоренко, А. Богуш, Т. Поніманська, О. Поліщук та ін. На думку науковців, на всіх етапах розвитку особистості гра сприймається як цікаве, необхідне для її життєдіяльності заняття. Чим старша дитина, тим більше вона відчуває розвивальне й виховне значення гри. На ці специфічні особливості гри велику увагу у своїй практичній діяльності звертали відомі дослідники Л. Виготський, О. Запорожець, Д. Ельконін, Ж. Піаже, Н. Короткова, П. Лесгафт, С. Русова, В. Сухомлинський, О. Усова, К. Ушинський. Гра є цілеспрямованою, свідомою діяльністю, через яку дитина проявляє активність, самостійність, ініціативність, будує стосунки з дітьми та дорослими (Л. Белінова, А. Валлон, С. Новосьолова, Е. Петрова, К. Щербакова). Гра виникає не з примусу, не з обов'язку. Вона виходить із безпосередніх спонукань, потреб та інтересів дитини. Своєрідність гри полягає у тому, що виконувані у ній дії самі по собі цікаві для дитини. Її цікавий не сам результат гри, а процес ігрової діяльності.

Гра є провідним видом діяльності дитини дошкільного віку, в процесі якої закладаються ключові цінності особистості, а також забезпечується як фізичний, так і психічний розвиток. Діти отримують найбільше емоційне задоволення від рухливих ігор. Отже, питання використання ігор в освітньому процесі закладу дошкільної освіти є актуальним.

Психологи Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Запорожець, О. Леонтєв, С. Рубінштейн, у своїх наукових працях заклали основи теорії розвитку дитини. Вони розкрили роль ігрової діяльності, визначили можливості та значення гри, навчання, праці у формуванні особистості дитини-дошкільника в освітньому процесі, обумовили особливості становлення в дошкільному віці різних видів діяльності та інтелекту.

Г. Беленька [2] вважає, що сучасні вихователі мають обов'язково проводити заняття з милування природою, заняття-відкриття, заняття-подорожі, заняття-дослідження, заняття-мрії.

Н. Горопаха [4] вказує, що цікавим та ефективним методом у роботі з дошкільниками є проблемні ситуації, які можуть стимулювати у дітей допитливість та забезпечують умови практичного пошуку вирішення завдань.

Використання гри в сучасному закладі дошкільної освіти регламентується державними документами: Законом України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовому компоненту дошкільної освіти, чинними освітніми комплексними та парціальними програмами.

У Базовому компоненті дошкільної освіти введено окрему освітню лінію «Гра дитини», в якій показано роль гри для реалізації творчих задумів дошкільників, їх пізнавальних, моральних, соціальних та естетичних потреб. Освітня лінія «Гра дитини» визначає сформованість ігрової компетенції, що проявляється в інтересі дошкільника до відображення широкого кола

об'єктів довколишньої дійсності, створенні ігрових задумів, розігруванні ситуацій у власних іграх, виборі гри, вмінні гратися самостійно та з однолітками на основі ігрового задуму [1]. У ньому зазначено, що втілення особистісно орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного, соціокультурного та інтегрованого підходів, реалізації самостійної творчої діяльності дитини в освітньому процесі з урахуванням вікових особливостей психофізичного розвитку дітей, ігрової діяльності як провідної та принципу навчання через гру як наскрізного у взаємодії з дитиною [1].

У програмі «Дитина: Освітня програма для дітей від 2 до 7 років», зазначається, що сучасний педагог – це мотиватор особистісного розвитку дитини. Освітня програма також окремо звертає увагу на ігровій діяльності як провідному виді діяльності для всього дошкільного дитинства, незамінному засобові розвитку дітей [5].

В освітній програмі розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» виокремлено розділ «Ігрова діяльність», у якому розглянуто такі види ігор, як: рольові, дидактичні, народні, конструкторсько-будівельні, рухливі, настільно-друковані та ігри на розвиток креативності» [6].

У програмі розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» вказано, що «в ігровій діяльності, як провідній, дитина різнобічно себе проявляє, почувається безпечно, поводить себе самостійно, вчиться вчиняти на власний розсуд. Гра є важливим засобом стимуляції уяви, розвиває уміння дитини фантазувати, вигадувати, діяти в уявному плані» [3].

У програмі розвитку дитини від народження до шести років «Я у Світі» зазначено, що в умовах розвитку гри як провідної діяльності дошкільник зростає як соціальний індивід, творчо перевтілюється у знайомі образи дорослих, реалізує моделі їх поведінки та взаємин; задовольняє потребу в грі, виражає в ній свої інтереси, набутий особистий досвід, творчо самовиражається» [7].

Отже, збудником до гри є потреба дошкільників брати активну участь у житті. Навчально-ігрова діяльність ототожнюється із тими видами діяльності, які склалися у процесі суспільного розвитку. Гра є вираженням потреб дитини дошкільного віку, утвердження бажань до активності й самостійності, шляхом наслідування моделей поведінки дорослих у суспільстві, набуття навчального досвіду, розвитку та стимулювання уяви.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
2. Беленька Г. В. Дошкільнятам про світ природи: старший дошкільний вік: навч. метод. посіб. Київ: Генеза, 2013. 106 с.

3. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / за заг. ред. О. В. Низковської Тернопіль: Мандрівець, 2017. 256 с.

4. Горопаха Н. М. Виховання екологічної культури дітей : посіб. для вихователів дошкільних закладів та вчителів початкових класів. Рівне : Волинські обереги, 2001. 212 с.

5. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту: О. В. Огнев'юк ; авт. кол. Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, В. М. Вертугіна [та ін.] ; наук. ред. Г. В. Беленька; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.

6. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / [Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, О. Ю. Хартман, А. С. Шевчук]; За заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. Київ : Українська академія дитинства, 2017. 80 с.

7. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова та ін.; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.

УДК 373.2.035:172.12:908

МАНЖЕЛІЙ Наталія Михайлівна

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри дошкільної освіти,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка
(м. Полтава, Україна)

ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КРАЄЗНАВСТВА

Проблема громадянського виховання нового покоління є надзвичайно актуальною і водночас складною, оскільки вона зумовлюється необхідністю державотворчих процесів на засадах гуманізму, демократії, соціальної справедливості, що мають забезпечити всім громадянам рівні стартові можливості для розвитку. Інтегрування України до світової спільноти актуалізує необхідність переосмислити зміст виховання молодого покоління. Сенситивним для формування основ громадянськості є старший дошкільний

вік, оскільки саме в цей період закладаються особистісні якості, відбувається формування ціннісних орієнтацій.

На виховання громадянських якостей у дітей дошкільного віку наголошено у новій редакції Базового компонента дошкільної освіти [1]. Аналіз освітніх напрямів передбачає формування моральних норм взаємодії з природним довкіллям, комплексу уявлень дошкільника про держави, народи, нації, розуміння себе громадянином своєї країни. Дитина повинна вміти вільно володіти такими поняттями, як назва держави, міста, вміти розповісти про державні символи, шанувати традиції рідного краю.

Психолого-педагогічні аспекти формування громадянськості досліджуються багатьма вітчизняними науковцями (М. Боришевський, П. Ігнатенко, О. Киричук, В. Крицька, М. Мицик, П. Омельченко, В. Оржеховська, М. Руденко, С. Рябова, Л. Снігур, О. Сухомлинська, І. Тараненко, К. Чорна та ін.). Сучасні українські дослідники А. Богуш та Н. Лисенко пропонують здійснювати роботу з виховання громадянськості з дошкільниками, використовуючи принцип краєзнавства, який свого часу обґрунтовував К. Ушинський, поєднуючи його з принципами історизму та регіонального підходу [2, с. 43].

Мета статті – висвітлити роль краєзнавства у вихованні громадянськості дітей старшого дошкільного віку.

Громадянське виховання дітей дошкільного віку – це процес формування активної та відповідальної громадянської поведінки дошкільника, заснованої на почуттях громадянської гідності, толерантності, поваги та любові до інших, поваги до прав кожної людини. Важливим результатом громадянського виховання є здатність дитини до самоактивності й саморегуляції, що впливає на прийняття самостійних рішень.

Основними завданнями громадянського виховання, як важливої складової національно-патріотичного виховання, визначені дослідниками, є : виховання почуття гідності, любові до своєї родини, країни та людства в цілому; формування ціннісного ставлення до історії України, її культури, традицій, символів та мови; навчання правил культури поведінки; заохочення постійно дбати про культуру та екологію країни [3].

Громадянськість як інтегративна якість поєднує у собі громадянську відповідальність, гуманізм, патріотизм, етнічну толерантність, уміння підпорядковувати особисті інтереси з суспільними, усвідомлено та самостійно здійснювати свій вибір [4, с. 33].

Формування громадянськості у дітей старшого дошкільного віку потребує врахування чинників, які можуть впливати на цей процес (міжособистісна взаємодія, соціально створюване середовище переконання, засоби масової інформації) та дотримання ряду принципів (гуманізації та демократизації виховного процесу, самоактивності, саморегуляції, системності, комплексності та міждисциплінарної інтегрованості, наступності та безперервності, культуровідповідності, інтеркультурності).

Оскільки кожен регіон має свої традиції та звичаї, пісні й легенди, національні святині, символіку, свою історію й обереги, тому важливим засобом у громадянському вихованні дітей дошкільного віку доцільно використовувати краєзнавство. Воно допомагає дітям усвідомити нерозривний зв'язок, єдність історії свого села чи міста з історією та сьогоденням країни; відчуті причетність до них кожної людини, кожної родини; визнати своїм найпершим обов'язком, честю стати гідним послідовником кращих традицій рідного краю. Через призму дослідження подій в окремих місцевостях краєзнавство сприяє глибокому і всебічному вивченню яскравої, але непростой історії нашої Батьківщини, осмисленню її ролі на тлі європейської та світової культури, прилученню молодого покоління до духовної та історичної скарбниці свого народу [3].

Дошкільне краєзнавство – це організована освітня діяльність, яка охоплює різні форми організації навчання дітей, пізнання історії, культури, довкілля рідного краю у грі й через гру, зокрема на музичних заняттях (типовому, домінантному, тематичному, комплексному або ж інтегрованому (музика, образотворче мистецтво, дитяча література), під час проведення дитячих свят, ранків, які об'єднують види мистецтв: музику, літературу, танець, драматизацію, образотворче мистецтво.

Важливими з виховання громадянськості у дошкільників є організація і проведення вихователями як колективних, так і індивідуальних форм роботи: інтегровані заняття, ігрова діяльність, перегляд відеофільмів та фотографій, бесіди, розповіді, читання художньої літератури, обговорення творів мистецтва, екскурсії до музеїв міста, віртуальні подорожі містом (з використанням технічних засобів навчання), зустріч з представниками різних професій, свята та розваги (День захисту дітей, День міста та ін.).

Ефективність формування громадянськості дітей дошкільного віку засобами краєзнавства досягається за певних умов: використання матеріалів краєзнавчого характеру, які повинні відповідати меті освітньої діяльності, віковим особливостям дітей та їх інтересам; поповнення розвивального середовища матеріалами про культуру рідного краю (предмети мистецтва, дидактичні ігри, продукти дитячої творчості); використання у роботі з дітьми форм прямого (заняття, екскурсії, відвідування музеїв тощо) та опосередкованого краєзнавства (залучення дітей до свят, віртуальні мандрівки, уявні подорожі фотокартками міста та ін.); проведення занять з ознайомлення з культурою рідного краю, що узгоджуються з тематикою занять з різних розділів програми; облаштування міні музею у ЗДО чи груповій кімнаті; забезпечення позитивного емоційного стану вихованців під час освітньої діяльності; здійснення постійної діагностики розвитку громадянськості старших дошкільників (як цілісної якості, так і розвитку окремих її компонентів).

Отже, впровадження в освітній процес різних форм роботи з краєзнавчим матеріалом сприяє підвищенню рівня громадянськості дітей старшого дошкільного віку, урізноманітнює освітню діяльність, активізує

пізнавальну та творчу діяльність дітей, стимулює згуртованість педагогів закладу дошкільної освіти, дошкільників та їх родин у процесі засвоєння культурного надбання країни.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти : [нормативний документ]. 2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 28.03.2023).
2. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі. Київ: Вища школа, 2004. 407 с.
3. Вознюк А. А. До проблеми громадянського виховання дітей дошкільного віку. *Молодий вчений*. № 10.1 (50.1), 2017. С. 13–16.
4. Кузаєва І., Ланевич Н. Педагогічні умови підвищення ефективності громадянського виховання дітей дошкільного віку. *Педагогічний часопис Волині*. № 3 (10). 2018. С. 31–36.
5. Недодатко Н. Г. Краєзнавство як засіб національно-патріотичного виховання дошкільників. *Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти засобами інтерактивних та продуктивних технологій* : колективна монографія / за ред. О. В. Ковшар. Кривий Ріг : КДПУ, 2020. С. 104–126.

УДК 373.2.016

МАРТІН Аліна Миколаївна

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти,
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
(м. Кропивницький, Україна)

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Сучасний етап розвитку освіти характеризується посиленням уваги до питань екологічного навчання й виховання дітей, створення відповідних умов для реалізації особистісного інтелектуально-творчого потенціалу молодого покоління.

Реалізація екологізації освіти передбачає чітко структуровані етапи, спрямовані на всі вікові, соціальні та професійні групи населення. У системі безперервної екологічної освіти найважливішою є її перша ланка – дошкільна освіта. Основне завдання дошкільної екологічної освіти – сформувати в дитини перші уявлення про довкілля, почуття поваги й відповідальності за все живе, що її оточує. Перевагу при цьому надають емоційно-естетичному сприйняттю природи, розвитку естетичних, інтелектуальних, гуманістичних почуттів та етичних норм ставлення до природи.

Загальні підходи до екологічного виховання дітей на сучасному етапі були предметом досліджень авторів: Г. Беленької, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Горопахи, Н. Кот, Н. Лисенко, С. Ніколаєвої, З. Плохій, Г. Пустовіта, Н. Пустовіт, Л. Різник, Н. Рижової, Н. Яришевої та ін.

Питання про проблему, сутність, структуру та значення дослідницької діяльності розглядалося у працях Б. Ананьєва, Л. Виготського, О. Іванової, З. Істоміної, Г. Люблінської, С. Ніколаєвої. Науковці дотримуються думки, що саме така діяльність гармонійно інтегрує всю різнобічність не тільки теоретичних знань, але й умінь та навичок щодо їх набуття та перенесення в різні сфери життєдіяльності дошкільника.

Метою статті є висвітлення особливостей організації дослідницької діяльності дітей дошкільного віку в закладах дошкільної освіти.

Реалізація екологізації освіти передбачає чітко структуровані етапи, спрямовані на всі вікові, соціальні та професійні групи населення. У системі безперервної екологічної освіти найважливішою є її перша ланка – дошкільна освіта. Основне завдання дошкільної екологічної освіти – сформувати в дитини перші уявлення про довкілля, почуття поваги й відповідальності за все живе, що її оточує. Перевагу при цьому надають емоційно-естетичному сприйняттю природи, розвитку естетичних, інтелектуальних, гуманістичних почуттів та етичних норм ставлення до природи [2].

Розвивальний вплив освітнього середовища стає більш помітним за умови, якщо дитина активно його пізнає, продуктивно взаємодіючи. Така взаємодія стає потребою дитини, коли у неї виявляється дослідницька позиція. Організація ігрового, предметного, інформаційного та інших середовищ має бути побудована так, щоб виявлялася змога створення ситуації стимулювання дослідницької позиції дитини. Функціонуючи в єдиному полі з освітнім середовищем, навчально-дослідницька діяльність дітей характеризується стосовно освітнього середовища як більш конкретне відкрите динамічне утворення із зовнішніми та внутрішніми зв'язками.

Дослідницька діяльність, як одна з форм організації дитячої діяльності, спонукає дитину до активності й самостійності, до відкриття нових знань і способів пізнання.

Варто зазначити, що дослідницька діяльність є чуттєво-практичною, адже тісно пов'язує теоретичні знання та практичні вміння. Вихователь

спільно з дітьми може досліджувати явище або властивість, варіювати їх, змінювати умови, ситуації, спробувати різні засоби. Таким чином, для дітей стає доступним те, що в природі, що об'єктивно існує не піддається спостереженню.

Особливість дослідницьких дій, як структурного компонента всієї діяльності, полягає в тому, що у дітей формуються здібності розглядати конкретні природні явища. Дошкільники не лише сприймають властивості об'єктів природи, а й виділяють, оцінюють справжні необхідні умови здійснення природних процесів, тобто вони можуть з'ясувати, проаналізувати і зовнішні умови, і внутрішню зумовленість змін, що відбуваються з об'єктами та явищами природи [3].

Дослідна діяльність прогнозує активну пізнавальну позицію, пов'язану з періодичним і тривалим внутрішнім пошуком, роботою розумових процесів, глибоко осмисленим переробленням інформації, дією через «спроби й помилки», особистими відкриттями.

Поступальний розвиток дослідницького досвіду дітей забезпечується розширенням виконуваних операційних дій при розв'язанні навчально-дослідних завдань й ускладненням діяльності – від фронтальної, під керівництвом вихователя, до індивідуальної самостійної діяльності. Залучення дошкільників до дослідної діяльності має бути гнучким, диференційованим, заснованим на особливостях виявлення індивідуального дослідницького досвіду дітей.

Дослідницька діяльність дошкільників може бути успішною в тому разі, якщо вона буде будуватися на таких принципах: доступності, природності, свідомості, самодіяльності. Одним з основних принципів дослідницької діяльності дітей є саме принцип самодіяльності.

У процесі виконання дослідницьких завдань формуються дослідницькі вміння й навички, необхідні в дослідницькому пошуку: бачити проблеми, ставити запитання, висувати гіпотези, спостерігати, класифікувати, структурувати отриманий під час дослідження матеріал, робити висновки, доводити й захищати свої ідеї.

Отже, дослідницька діяльність є прогресивною формою навчання, яка дає змогу педагогу виявляти та розвивати особистісні інтелектуальні здібності дітей. Дослідницька діяльність, на відміну від репродуктивної, дає дошкільнику набагато більшу свободу розумової діяльності. Можливість вибору власної предметної діяльності стимулює дитину до самостійного аналізу результатів і наслідків своєї діяльності. Кожен досягнутий результат сприяє рефлексії, наслідком якої стає виникнення нових планів і задумів, які надалі конкретизуються й втілюються в нові дослідження.

Література

1. Беленька Г. Експериментально-дослідницька діяльність у пригоді: уточнюємо поняття, актуалізуємо завдання. *Дошкільне виховання*. 2018. № 4. С. 2–7.

2. Екологізація освітнього простору сучасної загальноосвітньої школи : монографія / Н. Пустовіт, О. Колонькова, О. Пруцакова, Г. Тарасюк, Ю. Солобай. Харків: «Друкарня Мадрид», 2016. 154 с.

3. Савенков О. Пробудити дослідника в дитині. Організація навчальнодослідницької діяльності старших дошкільнят. *Дошкільне виховання*. 2013. № 2. С. 2–7.

УДК 373.2.016:51(045)

МИХАЙЛЮК Софія Олександрівна

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 012 Дошкільна освіта;
наукова керівниця – Демченко Юлія Миколаївна,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти,
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
(*м. Кропивницький, Україна*)

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ ЗАНЯТЬ У МАТЕМАТИЧНОМУ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ

Значні зміни, що відбулися за останні роки в дошкільній освіті, змінили вимоги до математичної підготовки дітей. Дошкільна освіта є першою ланкою у неперервній системі освіти, від того, який старт буде дано малюкові, значною мірою від цього і буде залежати якість та динаміка особистісного розвитку, життєві настанови та світорозуміння дорослої людини. Тому необхідно створити сприятливі умови для особистісного становлення й творчої самореалізації кожної дитини, формування її життєвої компетентності.

Останні роки все більше уваги звертається щодо використання інноваційних форм для проведення занять з дошкільниками. Основною формою навчання дошкільників, у процесі організованої пізнавальної діяльності, було і є заняття.

Одним з найбільш актуальних та важливих завдань підготовки дітей до школи є розвиток логічного мислення та пізнавальних здібностей дошкільнят, формування у них математичних уявлень, розумових умінь та навичок, які дозволяють легко засвоїти нове. Реалізація завдань формування

математичної компетентності дошкільнят вимагає нових підходів, заснованих на використанні сучасних ефективних технологій.

Отже, перехід до інтегрованого освітнього процесу – нагальна потреба сьогодення, один зі шляхів модернізації дошкільньої освіти, обумовлений психофізіологічними особливостями сучасних дошкільнят, їх соціокультурними запитами.

Аналіз сучасних досліджень свідчить про стійкий науковий інтерес до проблеми інтеграції в освіті (І. Бех, М. Вашуленко, І. Зязюн, М. Іванчук, В. Ільченко, І. Кіндрат, О. Савченко та інші) [3].

Сучасна дидактика зазначає, що провідним в організації освітнього процесу є принцип інтеграції, реалізація якого дає змогу забезпечити системність знань дітей. Відтак поширюється практика впровадження одночасно з предметними заняттями різних інноваційних видів занять. У ланцюгу всіх проблем, що мають істотний вплив на підвищення якості навчання дітей дошкільного віку, виконання Державних стандартів дошкільньої освіти, значне місце посідає інтегроване заняття, як основна форма організації навчально-пізнавальної діяльності, його правильна побудова та структура.

Суттєвими в дослідженні проблеми інтегрованого підходу в системі освітнього процесу в дошкільньому навчальному закладі є праці таких науковців: К. Белан, Н. Гавриш, І. Кіндрат, М. Лазарева та ін. Питання розвитку логіко-математичних здібностей дітей дошкільного віку досліджували вчені: О. Брежнєва, Л. Зайцев, О. Кононко, Л. Плетневська, С. Татарінова, К. Щербакова та ін. Аналіз останніх наукових досліджень (Н. Непомнящої, Н. Тарнавської, К. Щербакової та ін.), педагогічного досвіду переконує в тому, що раціонально побудоване навчання дошкільнят математики сприяє загальному розумовому розвитку дітей [4].

Базовий компонент дошкільньої освіти в Україні, зазначає, що одним із завдань дошкільньої освіти є формування в дітей математичної компетентності. Так поряд із навчанням дітей рахунку, лічби, проведенню вимірювань за допомогою умовних мірок, розвитку їхніх уявлень про геометричні фігури, про час, значна увага приділяється формуванню вміння розмірковувати. Логіко-математичний розвиток дошкільника – один із найважливіших аспектів його підготовки до школи, оскільки сприяє формуванню в майбутнього школяра вміння розв'язувати інтелектуальні та практичні завдання в різних видах діяльності, оперувати математичними моделями [1]. Інтегрований підхід в освіті – це підхід, що веде до інтеграції змісту освіти, тобто доцільного об'єднання його елементів у цілісність [3]. Інтегроване заняття – це форма роботи з дітьми, де відбувається органічне поєднання їх знань, умінь і навичок з інших навчальних предметів, розділів програми (освітніх ліній) навколо однієї теми, що дає змогу з різних сторін пізнати якесь явище, об'єкт, поняття і сприяє досягненню цілісності знань дошкільників [4]. Результатом системного впровадження таких занять у ЗДО

є формування системного мислення дошкільників, збудження уяви, позитивно-емоційного ставлення до процесу пізнання.

Інтегровані заняття є цікавішими для дошкільників, оскільки допомагають вирішувати більшу кількість завдань на одному занятті, використати різні методи й прийоми, педагогічні та інформаційно-комунікаційні технології, інші засоби навчання. Це така організація навчального процесу в ЗДО, за якої неможлива неучасть кожної дитини в процесі пізнання та ознайомлення. На інтегрованих заняттях акцент ставиться на самостійній пізнавальній діяльності дітей (а не заучуванні готових відповідей та висновків), створенні проблемних ситуацій з урахуванням вікових особливостей дітей та логіки навчального матеріалу.

Особливістю організації занять з математики стала інтеграція рухової, пізнавальної, образотворчої діяльності з урахуванням єдності п'яти компонентів: пізнання, художнього слова, руху, гри, практичної діяльності. Інтегровані заняття передбачають: тематичний підбір математичного наряду; використання різних видів діяльності; використання методів та прийомів, характерних віку дитини, виду її діяльності на даному етапі.

Серед позитивних чинників, які сприяють реалізації інтеграційних процесів у системі дошкільної освіти, можна визначити наявність величезних природних можливостей у розвитку інтелекту дитини, які, на жаль, ще недостатньо використовуються в традиційному навчанні, та визначеність певною мірою інтеграційного змісту дошкільної освіти, що відбито в Базовому компоненті дошкільної освіти, а також певний стихійний досвід проведення інтегрованих занять вихователями, які зацікавлені в опануванні відповідної методики.

Інтегрований підхід до організації взаємодії дошкільника зі змістом різних освітніх областей надає можливість кожній дитині висловлювати свої почуття та емоції у характерних для даної галузі видах продуктивної діяльності. Інтегроване заняття вирішує не безліч окремих завдань, а їх сукупність. Форми заняття можуть бути різними, але в кожному має бути достатньо матеріалу для вправ «діяльних сил» дитини. Інтегровані заняття поєднують дітей загальними враженнями, переживаннями, емоціями, сприяють формуванню колективних взаємин.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні від 12.01.2021 р. № 33 / [Електронний ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
2. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Наукове видання. – Київ: Либідь, 2003. 280 с.
3. Бех І. Д. Інтеграція як освітня перспектива. *Початкова школа*. 2002. № 5. С. 5–6.

4. Іванчук М. Г. Інтегроване навчання: сутність та виховний потенціал. Чернівці: Рута, 2004. 400 с.

5. Інтегроване заняття як основна форма інтегрованої навчально-пізнавальної діяльності в ЗДО [Електронний ресурс] URL:: <http://leleka.rv.ua/integrované-zanyattya-yak-osnovna-forma-integrovanoyi-navchal-no-piznaval-noyi-diyal-nosti-v-dnz.html>

УДК 373.3

НІКІТІНА Олена Олександрівна

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти,
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
(м. Кропивницький, Україна)

МАНІПУЛЯЦІЯ З ПРЕДМЕТАМИ НА ЗАНЯТТЯХ З ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОГО РОЗВИТКУ ЯК МЕТОД ОРГАНІЗАЦІЇ РОЗВИВАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗДО

Наразі ми спостерігаємо активну стадію модернізації системи дошкільної освіти на всіх можливих рівнях: змісту, методів і форм навчання, а також засобів реалізації розвивального освітнього середовища ЗДО. Поняття «освітнє середовище» часто вживалося як синонім до поняття «навчально-виховний процес». Відзначимо, що для більшості науковців освітнє середовище є складним поліфункціональним, багатоаспектним явищем і визначається як сукупність різноманітних (психолого-педагогічних, організаційних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, дидактико-методичних тощо) умов, комплексного застосування людських та всіх інших ресурсів для реалізації освітніх цілей [4, с. 11–12].

Розвивальне предметне середовище – це сукупність умов, які забезпечують різнобічний розвиток дітей; це система матеріальних об'єктів їхньої діяльності. Розвивальним середовищем є таке, що створює потенційні можливості для позитивного впливу різноманітних факторів у їхній взаємодії на формування цілісної особистості. Такими факторами, на думку О. Кононко, є: створення в групі атмосфери спокою, радості, гарного настрою, поваги, довіри до дитини; наповнення життя дітей цікавими та приємними враженнями, змістовною діяльністю; уміння дорослих володіти собою, керувати власним настроєм, емоційними станами; попередження

емоційного дискомфорту та виникнення неприязних стосунків між дітьми; відмова від авторитарного способу керівництва дитячим колективом із застосуванням наказів, заборон, погроз; використання ігрової, образотворчої діяльності для підтримки стабільного емоційного стану та корекції негативних емоційних проявів; організація доцільного режиму дня для попередження перевтоми; намагання запобігти впливу на дітей негативних чинників соціального середовища: жорсткої регламентації буття, надмірної інтелектуалізації та надлишкових емоційних вражень, приниження гідності, некоректних впливів та емоційної невірноваженості дорослих і однолітків.

Створення в дошкільному закладі повноцінного розвивального предметно-ігрового середовища та забезпечення відповідної позиції вихователя в організації діяльності дітей – провідний засіб реалізації завдань Державного стандарту дошкільної освіти. Розвиток пізнавальної активності дітей є необхідною передумовою їхнього розумового розвитку, самостійності, ініціативності, здатності вирішувати проблемні ситуації. Тому для вихователів актуальності набуває вибір ефективних засобів впливу на дитину [2, с. 12].

Стандарт вимагає організації життєдіяльності в закладі дошкільної освіти, зокрема організації освітнього процесу, з урахуванням вікових особливостей психофізичного розвитку дітей, урахування ігрової діяльності як провідної та реалізації принципу навчання через гру як наскрізного у взаємодії з дитиною [1, с. 14]. Граючись, діти навчаються, пізнають, запам'ятовують нове, орієнтуються в надзвичайних ситуаціях, поповнюють запас уявлень, понять, розвивають фантазію. Навіть пасивні діти стають активними учасниками освітнього процесу.

Використання засобів сучасних технологій дозволяє урізноманітнити освітній процес та формувати математичні уявлення і поняття через маніпуляцію з предметами. Математика дається легко тим, у кого добре розвинена просторова уява. Всі математичні дії, закони, явища доцільно пояснювати через дію з предметами. Досвідчені педагоги-практики відзначають, що формувати будь-яке математичне уявлення у дітей дошкільного віку можна лише після того, як дати це «уявлення» (предмет) в руки, щоб дитина його дослідила дотиком, зором, рухом, а інколи й відчула на смак, якщо це не зашкодить їй. Адже розвивальне освітнє середовище має бути ще й безпечним для дитини. Саме тому, у сучасних засобах навчання пріоритетність надається якісним матеріалам, безпечним для дитини.

На думку Д. Б. Ельконіна, предметна дія дитини розвивається у двох напрямках. По-перше, це перехід від спільного з дорослим виконання дії до самостійного, що призводить до виділення дорослого як зразка дії, з яким малюк починає себе порівнювати. По-друге, розвиток засобів і способів орієнтації самої дитини в умовах здійснення предметної дії. Друга лінія призводить до опанування способом використання предмета та виникнення ігрової дії, яка цей спосіб відображає. У результаті в дитини виникає предметне ставлення до дійсності, яку вона розуміє як сукупність предметів

з певним призначенням і функціями [3]. На психічний розвиток дитини раннього віку суттєвий вплив має опанування предметною діяльністю, оскільки в цій діяльності розвиваються пізнавальні процеси дитини, формуються способи сприймання, сенсорні еталони. У предметній діяльності зароджується інтелектуальна діяльність – наочно-дійове мислення у найпростіших формах та активно розвиваються основні мисленнєві операції.

На заняттях з математики, діти шляхом практичних маніпуляцій з предметами вчаться математиці, засвоюють поняття «число», «кількість», «цифра», «десятьова система», «арифметичні дії», «форма», «величина» та інше. Розвиток дрібної моторики має суттєве значення для розумового розвитку дитини. Як відомо, розвиток точних рухів руки сприяє мовленнєвому розвитку дитини. Чим краще розвинена рука дитини, тим швидше й краще вона починає розмовляти.

За нашими спостереженнями, ефективними засобами для створення розвивального освітнього середовища саме на заняттях з математики можуть бути такі:

- кольорові палички Кюїзенера (формування поняття про число і кількість);
- танграм (розвиток просторово-координаційної діяльності, уяви та формування понять про геометричні фігури та величину);
- блоки Дьенеша (вивчення складу числа, порівняння чисельності множин і формування уявлень про величину в дошкільників);
- конструктор Lego (розвиток конструктивного мислення, просторової уяви, формування поняття про частини та дробі тощо);
- намистини із набору «Золотий банк» М. Монтесорі (формування поняття про число і кількість, утворення нового числа, вивчення чисел за концентрами);
- ігри з набором «Дарунки Фребеля» (формування уявлень про сенсорні еталони для дітей дошкільного віку, уявлення про число і кількість та подальше формування понять у початковій школі).

Формування елементарних математичних уявлень у дошкільників різних вікових груп ефективно здійснювати через безпосередню маніпуляцію з предметами. Сучасні дидактичні посібники відкривають вихователю можливості для створення цікавого, творчого та дидактично наповненого розвивального освітнього середовища.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Нова редакція. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 № 33. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20

Vazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 09.04.2023).

2. Буздуган О. А., Єгорова Г. М. Педагогічні умови виховання пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку у процесі ознайомлення з оточуючою дійсністю. *Дошкільна освіта у вимірі сучасності : педагогічний альманах*. Одеса : ФОП Бондаренко М. О., 2019. С. 11–16.

3. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. С. 72–74.

4. Освітнє середовище закладу дошкільної освіти: технології проектування : навч.-метод. посібник / О. Д. Рейпольська, І. М. Гудим, Л. І. Зайцева, І. В. Луценко, В. О. Луценко, Г. Г. Цветкова / за ред. О. Д. Рейпольської. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. 222 с.

УДК 37.09

РАДУЛ Ольга Сергіївна

докторка педагогічних наук,
професорка кафедри дошкільної та початкової освіти,
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
(м. Кропивницький, Україна)

АНДРОСОВА Наталя Миколаївна

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти,
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
(м. Кропивницький, Україна)

ШКОЛИ МАРІЇ МОНТЕССОРІ

Ім'я та педагогічний досвід першої в історії Італії жінки професора антропології та гігієни, доктора медичних наук Марії Монтессорі відоме всьому світу. В історію світової педагогіки вона увійшла як організатор дошкільних і початкових закладів освіти, представник педагогічної течії вільного виховання, автор оригінальної системи виховання і навчання, що ґрунтується на ідеї самовиховання і самонавчання. Створена нею у 1929 р. Міжнародна Монтессорі Асоціація (АМІ) існує і понині, а заклади освіти – дошкільні, початкові, середні – діють на всіх континентах світу. Звернення

до її педагогічного спадку та його реалізації в сучасних умовах є актуальним.

Праці М. Монтессорі відомі в Україні ще на початку ХХ століття. Особливої популярності вони набувають наприкінці ХХ ст. з утворенням Всеукраїнської асоціації Монтессорі-вчителів (ВАМВ) у 1997 р. З-поміж українських дослідників педагогіки Монтессорі найбільш вагомими є праці І. Дичківської, А. Ільченко, Т. Поніманської, О. Сторонської. Популяризації ідей М. Монтессорі сприяють публікації «Вісника» ВАМВ. У 2021 р. викладачами ЦДПУ імені Володимира Винниченка О. Радул, Т. Приборою, Н. Андросовою, Д. Завітренко опубліковано навчальний посібник «Педагогіка Марії Монтессорі: минуле і сучасність» [3], в якому зокрема подано працю Монтессорі «Метод наукової педагогіки, застосовуваний до дитячого виховання в будинках дитини», що є найбільшим в освітньому просторі України перекладом твору українською мовою.

Мета публікації полягає у висвітленні суті педагогіки Монтессорі та поширенні Монтессорі-шкіл в Україні.

Популярність педагогіки Монтессорі ґрунтується на застосуванні ідей педоцентризму та вільного виховання, які були притаманні реформаторській педагогіці кінця ХІХ – першої третини ХХ століття, за якими центром виховного процесу є діяльність дитини.

Для створення власної теорії самовиховання і самонавчання Марія Монтессорі використала попередній педагогічний досвід. Вона прийшла до висновку, що будь-яка система виховання тою чи іншою мірою шкодить розвитку дитини. Заперечуючи керівну, активну виховну роль педагога у вихованні дитини, вона виступає проти будь-якого насилля над дитиною та під вихованням розуміє «активне сприяння нормальному розвитку життя в дитині» [2, с. 142] і запропонувала побудувати педагогічну теорію на підставі методів, створених в результаті спостереження за дітьми та вивчення поведінки самих дітей, їхніх психологічних особливостей, інтересів, попитів, схильностей.

Спостерігаючи за дітьми, Монтессорі приходять до висновку, що дитячий розум здатний всотувати знання, а звідси – і здатність до самонавчання. Цю особливість раннього дитинства вона назвала «всотуючим (або абсорбуючим) розумом». Відповідно, завдання дорослих полягає не в тому, щоб навчати, а в тому, щоб допомагати розуму дитини в його роботі над своїм розвитком. Не дарма основним гаслом Монтессорі-педагогіки є «Допоможи мені це зробити самому».

Виходячи з того, що кожній дитині властива вроджена потреба до свободи, М. Монтессорі створює таке середовище, яке забезпечує вільний розвиток дитини – можливість вільно обирати заняття, працювати самостійно, пізнаючи навколишній світ, задовольняти фізичні й духовні потреби. Важливо, щоб у навколишньому просторі дитини були мотиви, здатні викликати її інтерес, щоб предмети могли використовуватися за своїм призначенням, використовуватися правильно. Для того, щоб дитина

розвивалася вільно і правильно, потрібно середовище спеціально організувати.

Передусім для забезпечення дітям умов вільної рухової діяльності Монтезорі реформує обладнання в будинках дитини: з'являються легкі дитячі меблі – відповідні віку дитячі столи, стільці, гігієнічне і трудове обладнання – низькі умивальники, шафи для збереження предметів самообслуговування, килимки для занять. Вільній руховій діяльності сприяє й відсутність дверей, перегородок між кімнатами. Замість них Марія Монтезорі пропонує низькі перегородки між класами – стіни на рівні дитячих голів.

Забезпечивши свободу пересування, педагог створює умови для свободи діяльності дитини. У діяльності дитина шукає незалежність. Дитину не хвилює, що знають інші, вона хоче до всього дійти сама. У праці «Розум дитини» М. Монтезорі наголошує, що простір, у якому перебуває дитина, повинен пропонувати багатий вибір матеріалів, які підштовхують її до діяльності й спонукають до набуття власного досвіду. Матеріалами, що сприяють і розвитку дитячої свободи й самостійності є дидактичні матеріали, розроблені Марією Монтезорі, які й по сьогодні використовуються у Монтезорі-закладах. Особливістю більшості їх є можливість самоконтролю з боку дитини: вона сама помічає власну помилку і виправляє її, що й дозволяє самостійно розвиватися.

Дидактичні матеріали спрямовані на підготовку дитини до обов'язків повсякденного життя (зав'язування шнурків, застібання гудзиків, розташування за розмірами кубів, вкладних тіл, інших об'ємів тощо), виховання почуттів. Саме розвитку органів чуття М. Монтезорі приділяє велику увагу, наголошуючи, що період від 3 до 6 років – це період не набуття знання, а період вправлення всіх сторін психічної активності, які стимулюються сенсорною діяльністю (як і в Руссо – засновника теорії вільного виховання: перший розум дитини – це чуттєвий розум). Увага, воля, зосередженість, пам'ять, здатність порівнювати – все це тренується в процесі сенсорної діяльності. Педагогом були розроблені дидактичні матеріали для розвитку тактильного, термічного, баричного, стереогностичного чуттів, чуття смаку, нюху, зору, слуху.

Оригінальна система виховання дітей набула поширення ще за життя М. Монтезорі й сьогодні кількість таких шкіл зростає. Є Монтезорі-школи й в Україні. Вони є державними та приватними. Так, державні школи діють у Києві, Одесі, Полтаві, Луцьку, Кривому Розі, Бердичеві, Житомирі, Северодонецьку, Львові, Миколаєві, Вараші, Новій Каховці. Приватними є Святошинська гімназія, Лондонська школа англійської мови (м. Київ), сімейна школа «АІСТ» (Вінниця), Українська Монтезорі-школа «Смайлик» (Івано-Франківськ), Херсонський колегіум. У різних містах України діють клуби дитячого розвитку, зокрема: у м. Дніпро – «Ключ», мікрошкола Монтезорі, психолого-педагогічна студія «Кит», Монтезорі дитячий садок «Лава»; у Кропивницькому – центр «Екологія сім'ї», Монтезорі-центр

«Ладушки», «Жираф Монтессорі Скул»; у Миколаєві та Одесі – центри естетичного виховання «Дім казки». У Дніпрі існує Міжрегіональний інформаційний Монтессорі-центр.

Існують також спеціалізовані установи: Монтессорі-центр реабілітації дітей-інвалідів «Соняшник»; будинки для дітей-сиріт (м. Ворзель Київської області); Житомирський та Миколаївський будинок дитини; а також медичні установи, в яких розвивається галузь Монтессорі-педагогіки – Монтессорі-терапія: Український медичний центр реабілітації дітей з органічними ураженнями нервової системи МОЗ України (м. Київ), центр медико-соціальної реабілітації дітей-інвалідів (м. Чернігів) державні заклади дошкільної освіти у м. Полтава та інші [3, с. 81].

Література

1. Дичківська І. М., Поніманська Т. І. М. Монтессорі: теорія і технологія. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2009. 304 с.

2. Монтессорі М. Метод наукової педагогіки, застосований до дитячого виховання в будинках дитини. *Педагогіка Марії Монтессорі: минуле і сучасність*: навч. посіб. / Радул О. С., Прибора Т. О., Андросова Н. М., Завітренко Д. Ж. / за заг. ред. О. С. Радул. Кропивницький: ФОП Піскова М. А., 2021. С. 115–202.

3. Педагогіка Марії Монтессорі: минуле і сучасність: навч. посіб. / Радул О. С., Прибора Т. О., Андросова Н. М., Завітренко Д. Ж. / за заг. ред. О. С. Радул. Кропивницький: ФОП Піскова М. А., 2021. 203 с.

УДК 373.2.016

ТАШКЕНБАЄВА Оксана Миколаївна

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 013 Початкова освіта;
наукова керівниця – Прибора Тетяна Олександрівна,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти,
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
(м. Кропивницький, Україна)

КРЕАТИВНІ ПІДХОДИ ДО СТВОРЕННЯ РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В ДНЗ

Створення розвивального середовища в дошкільному навчальному закладі (ДНЗ) має прямий зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Одним із ключових завдань розвитку дитини є формування її

особистості, розвиток пізнавальної та творчої активності. Креативність у створенні такого середовища може забезпечити відповідність психологічним, соціальним, емоційним, пізнавальним та фізичним потребам дітей.

Однією з головних проблем, що виникають при створенні розвивального середовища в ДНЗ, є недостатня кількість ресурсів, які можуть бути використані для розвитку дітей. Відповідно до цього, проблема полягає в забезпеченні належної кількості ресурсів, які могли б задовольнити всі потреби дітей та сприяли їх розвитку. Важливим науковим та практичним завданням є знаходження креативних та ефективних рішень щодо забезпечення розвивального середовища в ДНЗ та оптимізації використання наявних ресурсів.

Одним з рішень може бути використання креативних підходів при створенні розвивального середовища в ДНЗ, таких як залучення різних ігрових та навчальних матеріалів, створення ігрових майданчиків, організація майстер-класів та конкурсів. Використання таких підходів може сприяти покращенню розвивального середовища в ДНЗ та забезпеченню більш ефективної навчально-виховної діяльності дітей.

Ігрові технології можуть стати чудовим інструментом для розвитку креативності та уяви у дітей. Залучення до навчання різних видів ігор, які пропонують дітям розв'язувати завдання за допомогою своїх знань та навичок, може допомогти збільшити мотивацію до навчання та підвищити інтерес до певних предметів.

Організація майстер-класів та конкурсів може допомогти дітям розвивати свої таланти та вміння, відкривати для себе нові види діяльності та досвідчувати успіху. Крім того, це може стимулювати дітей до самостійної творчої діяльності, а також виховувати у них віру у свої можливості та розвивати позитивне ставлення до навчання та роботи.

Ось кілька креативних підходів до створення розвивального середовища в ДНЗ:

- Розкриття творчих здібностей дітей: Забезпечення можливості дітям виявляти свою творчість у всіх аспектах навчання, від малювання та музики до побудови різноманітних конструкцій. Наприклад, можна створити куточок для малювання, організувати майстер-класи з виготовлення різних іграшок тощо [4].

- Ігрове середовище: важливо забезпечити дітям можливість вільно гратися в різні ігри, які розвивають їх соціальні та емоційні навички. Для цього можна створити ігровий майданчик з різними ігровими елементами, налаштувати відеопроєктор для відтворення різних ігрових інтерактивних програм тощо [4].

- Різноманітність матеріалів: важливо забезпечити дітям доступ до різноманітних матеріалів, які допоможуть їм розвивати різноманітні навички

та вміння. Наприклад, можна мати в наявності конструктори, пазли, іграшки для розвитку моторики рук, ігри для навчання математики та мовленню тощо [5].

- Постійне оновлення середовища: для забезпечення захопливого та цікавого середовища в ДНЗ, важливо постійно оновлювати та змінювати елементи середовища. Наприклад, можна змінювати місця розташування ігрових елементів, оновлювати тематичні ресурси на стінах групи, робити нові декорації та прикраси для кімнат тощо. Такі зміни допоможуть дітям зберігати інтерес до навчання та розвитку [4].

- Інтеграція природного середовища: забезпечення можливості дітям взаємодіяти з природним середовищем, що сприятиме їх розвитку. Наприклад, можна організувати навчальний садок або різні групи з розвитку землеробства, де діти зможуть доглядати за рослинами, досліджувати природні явища та вивчати процеси природного життя [4].

- Забезпечення фізичної активності: важливо забезпечити дітям можливість рухатися та бути фізично активними. Для цього можна створити спеціальний ігровий майданчик з елементами для розвитку моторики та балансу, організувати заняття фізкультури та спортивних ігор, включати фізичні вправи та танці в режим дня [1].

- Розвивальні програми: розвивальні програми можуть бути включені до режиму дня ДНЗ та містити різні активності, які сприяють розвитку різних аспектів дитини. Наприклад, можна включити заняття з музики, малювання, танців, виконання різних завдань на розвиток пам'яті та мислення, заняття з навчання логіки та мовлення.[4].

- Соціальна інтеракція: важливо забезпечити можливість соціальної інтеракції дітей один з одним, що сприяє розвитку їх соціальних та емоційних навичок. Наприклад, можна організувати групові ігри та завдання, включити рольові ігри, організувати спільні заходи та свята [1].

Конструктивний підхід до організації розвивального середовища в ДНЗ допоможе створити максимально комфортні та стимулювальні умови для розвитку дітей. Важливо також забезпечити належний рівень безпеки в умовах використання різних елементів середовища. Розширювати можливості дітей. Наприклад, можна змінювати локації та компонувати різні ігрові зони, додавати нові ігрові елементи, вивішувати нові малюнки, встановлювати нове обладнання та іграшки.

Важливо розуміти, що створення розвивального середовища в дитячому садку – це тривалий та складний процес, який потребує постійної роботи та участі з боку всіх учасників – дітей, педагогів та батьків. Однак, завдяки креативності та завзятості, можна створити середовище, яке допоможе дітям здобути навички та знання, необхідні для успішного розвитку в майбутньому.

Таким чином, креативні підходи до створення розвивального середовища в ДНЗ можуть допомогти розв'язати проблему неефективності навчально-виховного процесу та покращити його результативність, а також сприяти розвитку креативності та творчого мислення у дітей.

Науковці та практики активно досліджують та розробляють методики та підходи до створення розвивального середовища в дошкільних навчальних закладах.

У дослідженнях часто звертають увагу на важливість організації розвивального середовища для всебічного розвитку дітей дошкільного віку. Одним з ключових аспектів є створення умов для розвитку когнітивних, соціальних, фізичних та емоційних навичок дітей.

Дослідження науковців показують, що успішний розвиток дітей залежить від наявності розвивального середовища, яке сприяє активній взаємодії дитини з довкіллям та позитивному ставленню до навчання.

Отже, результати досліджень показали, що використання креативних підходів є ефективним засобом покращення розвивального середовища в ДНЗ, однак його успішне впровадження залежить від компетентності та співпраці педагогів з батьками та громадою.

Створення розвивального середовища в ДНЗ – це складний, але дуже важливий процес, що вимагає креативних підходів та постійного оновлення. Забезпечення доступу до різноманітних матеріалів та можливості творчої роботи, створення ігрового середовища, забезпечення фізичної активності та соціальної інтеракції допомагають дітям розвиватися та вчитися у захопливій та стимулювальній атмосфері.

Література

1. Виховання дітей у дошкільних навчальних закладах. Міністерство освіти і науки України. 2017. С. 17–23.
2. Гусєва, М. П. Інноваційні педагогічні технології в дошкільному навчальному закладі. 2018. С. 38–43.
3. Скрипченко І. О. Розвивальне навчання в ДНЗ: ідеї та практики. 2019. С. 65–71.
4. Створення розвивального середовища в ДНЗ. Методичні рекомендації. Інститут модернізації змісту освіти. 2020. С. 5–11.
5. Сучасні технології створення розвивального середовища в ДНЗ. Методичні рекомендації. Інститут проблем виховання НАПН України. 2019. С. 12–18.

ТКАЧЕНКО Ольга Михайлівна

докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри дошкільної та початкової освіти,
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
(м. Кропивницький, Україна)

**НАРОДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ
ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах євроінтеграційних процесів загострюється потреба сучасного професіонала в галузі освіти в оперативній адаптації в полікультурному соціумі, мобільності у різних педагогічних ситуаціях, творчості в ухваленні й реалізації професійних рішень, що зумовлює зміни в характері вищої педагогічної освіти, професійної підготовки вихователя, дотичні до реалізації вимог компетентнісного підходу.

Завдання сучасного вихователя закладу дошкільної освіти у формуванні низки ключових компетентностей вихованців, зокрема особистісної, соціально-громадянської, мистецько-творчої, здоров'язбережувальної, природничо-екологічної, ігрової, актуалізують народознавчий аспект професійної компетентності фахівця цього профілю.

Короткий огляд публікацій. Компетентнісний підхід в освіті схарактеризований Н. Бібік, О. Пометун, О. Савченко та ін.. Сутність поняття професійної компетентності вчителя, вихователя та її структурні частини визначені в працях Н. Гузій, І. Зязюна, Н. Кузьміної, А. Маркової, Дж. Равена та інших науковців. Народознавчу складову професійної діяльності вихователя висвітлювали А. Богущ, Н. Лисенко, Л. Шерстюк та інші дослідники. Опис народознавчого аспекту професійної компетентності вихователя не було здійснено в науковій літературі, що й зумовило мету цієї статті – схарактеризувати зміст народознавчого аспекту професійної підготовки майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Професійна підготовка майбутнього вихователя, як зазначає Л. Зданевич, є спеціально організованим освітнім процесом, що спрямований на «формування у майбутніх фахівців високого рівня готовності до ... здійснення професійної діяльності в галузі дошкільної освіти» [1, с. 30]. Не випадково проблема відбору змісту освіти вважається однією з

першочергових, оскільки в ньому повинні враховуватися особливості подальшої професійної діяльності випускника.

В умовах реалізації вимог компетентнісного підходу у вітчизняній системі освіти результатом професійної підготовки має виступити професійна компетентність майбутнього фахівця. Вона, як підкреслюють Г. Беленька, В. Вакуленко, А. Кошель, є результатом загальної та професійної освіти, характеризує її спроможність до якісного формування у дошкільників системи цінностей, що визначатиме ставлення до себе та світу.

Професійний стандарт визначає низку загальних та спеціальних компетентностей і компетенцій вихователя закладу дошкільної освіти, серед яких спроможність «цінувати українську національну культуру, поважати багатоманітність і мультикультурність суспільства»; здатність до тактової взаємодії в умовах полікультурного суспільства; уміння враховувати культурні особливості родини в освітньому процесі; формувати толерантне «ставлення здобувачів освіти до різних мов, культур, традицій» [2].

Г. Ауернхаймер, К. Когель, В. Ляпунова, О. Сулима, М. Уліх, С. Хільдегард наголошують на цінності для фахівця у галузі освіти міжкультурної, інтеркультурологічної, полікультурної, інтеркультурної педагогічної компетентностей, що передбачають усвідомлення майбутніми вихователями власної національної ідентичності, розуміння культур та звичаїв інших народів та толерантного ставлення до культурних відмінностей, здатність до міжкультурного діалогу, готовність до співпраці з батьками вихованців – представниками інших культур, спроможність долати соціальні, етнічні, культурні та інші бар'єри у подальшій професійній діяльності.

О. Антонова, О. Дубасенюк, Т. Семенюк констатують складність будови професійної педагогічної компетентності, її багатоаспектність. Вимоги до сучасного вихователя та ключові компетентності, які педагог має формувати у вихованців, актуалізують народознавчий аспект його професійної компетентності.

Народознавчий аспект професійної компетентності вихователя закладу дошкільної освіти пов'язаний з уже згаданими видами професійної компетентності сучасного педагога. Його формування логічно здійснюється в аспекті набуття майбутнім фахівцем етнопедагогічної компетентності, оскільки цей різновид професійної компетентності вихователя виявляє його спроможність до розв'язання педагогічних проблем, пов'язаних із застосуванням на різних рівнях надбань етнопедагогічної культури. Здобутки народної педагогічної культури вартісні для організації різних складників педагогічного процесу в закладі дошкільної освіти.

Визначення змісту народознавчого аспекту професійної компетентності вихователя зумовлює звернення до структурних компонентів етнопедагогічної компетентності: когнітивного, мотиваційно-ціннісного,

операційно-технологічного та індивідуально-особистісного. Відповідно до цих компонентів народознавчий аспект професійної компетентності майбутніх вихователів може мати таку характеристику: когнітивний компонент – спроможність на основі набутих у закладі середньої освіти знань з оперуванням різноманітними гностичними прийомами застосовувати народознавчий матеріал в освітньому процесі; здатність виявляти раніше не пізнані етнопедагогічні проблеми, усвідомлено оперувати народознавчою інформацією у ході висунення гіпотез, доведення професійної думки; мотиваційно-ціннісний – переконаність студента у важливості системи народознавчих та етнопедагогічних знань для вдосконалення його професіоналізму; сформованість установок на прийняття та розробку системи цінностей народознавства у галузі освіти; зацікавленість і прагнення майбутнього фахівця у поглибленні народознавчих уявлень та вдосконаленні етнопедагогічної компетентності; операційно-технологічний – здатність майбутнього вихователя варіативно проєктувати освітній процес із застосуванням народознавчого матеріалу, конструювати різні, зокрема й новітні, засоби, методи, прийоми навчання і виховання, форми роботи з дітьми з акцентуванням народознавчих компонентів змісту освіти; використовувати народознавчу інформацію під час зацікавлення дітей навчальним матеріалом, організації ігор, зокрема і народних, застосування інноваційних технологій тощо; здатність толерантно взаємодіяти з батьками вихованців у ході розв'язання проблеми етнопедагогічного характеру; індивідуально-особистісний – уміння аналізувати, оцінювати свою етнопедагогічну діяльність, простежувати власні досягнення у цьому напрямі; володіти технікою моніторингу професійних компетенцій у галузі етнопедагогіки; спроможність до професійного самовдосконалення.

Висновки, перспективи. Отже, в сучасних соціокультурних умовах розвитку суспільства особливої актуальності набуває народознавчий аспект професійної компетентності вихователя, зміст якого виявляється в сегменті перетину різних видів професійної компетентності з етнопедагогічною. Формування цього аспекту професійної компетентності в майбутніх вихователів передбачає врахування його змісту в контексті основних компонентів етнопедагогічної компетентності.

Перспективами подальших розвідок проблеми може бути вивчення особливостей формування професійних компетенцій майбутніх вихователів у народознавчому контексті на різних рівнях вищої освіти.

Література

1. Зданевич Л. В. Теоретичні і методичні основи професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до роботи з дезадаптованими дітьми : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04. Житомир, 2014. 44 с.

2. Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти». Сайт Міністерства освіти і науки України. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti> (дата звернення: 12.04.2023).

УДК: 378.011.3-051:373.2]:37.015.31:17:2-42

ФАЗАН Тетяна Павлівна

старша викладачка кафедри дошкільної освіти,
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
(м. Полтава, Україна)

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Одним із завдань сучасної освіти є переосмислення й переорієнтація на формування високоморальної громадянської позиції, національної самоідентифікації, внутрішньої моральної свідомості, духовності, що ґрунтуються на моральних якостях особистості. У Законі України «Про вищу освіту» наголошено на «збереженні та примноженні моральних, культурних, наукових цінностей і досягнень суспільства» [4]. Відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту», педагогічний працівник закладу дошкільної освіти – особа з високими моральними якостями, яка має вищу педагогічну освіту за відповідною спеціальністю...» [5].

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що вихователі закладів дошкільної освіти, виконуючи свої професійні обов'язки, покликані дбати про «...гармонійний розвиток особистості дитини», «...виховання ціннісного ставлення до природного й соціального довкілля, до самої себе», «...становлення основ її світогляду і розвиненості її свідомості» [1].

Виникає необхідність підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до здійснення завдань духовно-морального зростання вихованців, яка повинна базуватися на таких загальнолюдських цінностях як: милосердя, правда, справедливість, готовність поступитися власними інтересами заради інтересів інших, бажання робити добро людям і намагатися триматися якомога далі від зла. Вчені А. Кузьмінський та В. Омеляненко зазначають, що вихователь повинен володіти такими основними якостями: любов до дітей, уміння бачити у своїх вихованцях юних громадян із невичерпним

потенціалом; почуття національної гідності, гордість за свій народ, його історичні звершення, готовність усіляко служити своєму народові; чесність, совісність, справедливість, об'єктивність; витримка, стриманість, терпеливість; організаторські здібності, уміння працювати з дитячим колективом; усебічний розвиток; принциповість і вимогливість; оптимізм, любов до життя; чуйність, гуманне ставлення до людей; творчий склад мислення; тактовність [6, с. 19–22].

Короткий огляд публікацій. Проблему формування духовно-моральних якостей та цінностей студентської молоді достатньо глибоко вивчали В. Бачинин, О. Олексюк, О. Семашко, О. Сухомлинська, Г. Шевченко, В. Яковенко та інші. Методологічні засади духовно-морального виховання студентів педагогічних закладів, зокрема майбутніх вихователів, відображено в працях І. Беха, Г. Беленької, В. Гриньової, В. Євдокимова, І. Кондратець, С. Ладивір, Н. Лисенко, Т. Піроженко, Л. Токаревої та інших. У працях А. Богуш, О. Каплунлівської, О. Кучерявого, Л. Лохвицької, В. Нестеренко, Т. Поніманської, Н. Хіміч, розкрито специфіку формування духовно-моральних якостей майбутнього вихователя дітей дошкільного віку.

Мета – висвітлити важливість формування духовно-моральних якостей у майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Аналізуючи погляди педагогів минулого та сучасності, ми дійшли висновку, що духовно-моральне виховання – це цілеспрямований процес, зорієнтований на духовно-моральне становлення особистості та формування знань: про поняття духовності та моральності (включає етапи сприйняття, осмислення, розуміння та ін.); духовно-морального почуття (совість, обов'язок, віра, відповідальність, громадянськість, патріотизм та ін.); моральну поведінку (готовність служити людям і державі, духовна розсудливість, добра воля та ін.); духовне обличчя (терпіння, милосердя, лагідність, незлобність та ін.); моральну позицію (здатність до розрізнення добра і зла, проявів самовідданої любові, готовність до подолання життєвих випробувань та ін.) [7, с. 144].

Духовно-моральне виховання студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта слід спрямовувати на інтеграцію знань про цінності духовної культури, збагачення морально-духовних потреб, розширення досвіду духовного пізнання на основі активізації духовно-практичної діяльності та прагнення до морально-духовного самовдосконалення. Зміст процесу духовно-морального виховання майбутніх вихователів має включати освітньо-виховні ресурси духовно-моральних надбань та кращих досягнень духовної культури; соціокультурний потенціал освітнього середовища ЗВО, духовний саморозвиток і самовдосконалення особистості студента.

У монографії «Особистість на шляху до духовних цінностей» академік І. Бех виокремлює та обґрунтовує для майбутніх педагогів психологічні орієнтири (приписи духовності), які апелюють майбутню особистість до

свого внутрішнього світу. Духовні орієнтири мають пронизати освітній процес на всіх його вікових етапах, а педагог буде успішним, якщо опанує вмінням зачаровувати вихованців щирістю, альтруїзмом і любов'ю до людей [2].

Учена О. Дубасенюк наголошує, що тільки заміна стихійної самоосвіти організованою та контрольованою системою навчальних занять здатна підвищити та зробити звичними духовно-моральні потреби. Основне завдання педагогічного колективу ЗВО – навчити молоду людину співчувати, співпереживати, прагнути творити добро, сформувати інтелігентну та високодуховну особистість [3].

Для ефективної роботи над реалізацією всіх перелічених напрямів ми пропонуємо модель духовно-морального зростання особистості (див. табл. 1).

Таблиця 1.

Модель духовно-морального зростання особистості

Модель духовно-морального зростання особистості		
Підходи:	Організаційні форми духовно-морального виховання:	Тьютори духовно-морального зростання студентів ЗВО:
<ul style="list-style-type: none"> • системний • особистісно-орієнтовний • комунікативний • компетентісний • культурологічний 	<ul style="list-style-type: none"> • масові • групові • індивідуальні 	<ul style="list-style-type: none"> • виховний відділ ЗВО • викладачі • представники громадськості • студентське самоврядування
Напрями духовно-морального зростання:		
абсолютні вічні цінності, сімейні цінності, цінності особистісного життя, національні цінності, громадянські цінності		
Завдання духовно-морального зростання:		
формування знань, розвиток почуттів, формування переконань, формування навичок поведінки та спілкування		
<u>Особистість зі сформованими духовно-моральними якостями</u>		

Висновки, перспективи. Отже, формування духовно-моральних якостей у майбутніх фахівців дошкільної освіти є процесом організованого, цілеспрямованого як зовнішнього, так і внутрішнього впливу педагога на духовно-моральну сферу особистості, яка є системоутворювальною її внутрішнього світу. Духовно-моральне виховання особистості є об'єктивною необхідністю сьогодення і допомагає кожному студенту стати високоморальною та глибоко духовною Людиною, яка здатна відродити справжні ідеали.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти, 2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20

Vazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення 29.03.2023).

2. Бех І. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Київ–Чернівці : Букрек, 2018. 320 с.

3. Дубасенюк О. Духовно-моральне виховання студентської молоді. *Інноваційні підходи до виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Житомир, 2014. С. 78–87.

4. Закон України «Про вищу освіту», 2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 29.03.2023).

5. Закон України про дошкільну освіту, 2001. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/227264__708366 (дата звернення 29.03.2023).

6. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : Підручник. Київ: Знання-Прес. 2003. 418 с.

7. Fazan T. Modern spiritual and moral aspects of education in pedagogical institutions of higher education. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*. Полтава, 2022. Вип. 79. С. 142–146.

УДК 37.016:003-028.31

ФЕДОТОВА Світлана Олександрівна

кандидатка філологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти,
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
(м. Кропивницький, Україна)

МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ РОЗВИТКУ ВИРАЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасна дошкільна освіта спрямована на розвиток творчої особистості, на підвищення зацікавленості та активності дітей-дошкільнят у вихованні та навчанні, на розвиток репродуктивної та творчої уяви (творчого бачення), на формування оцінювальних суджень, творчого ставлення до вірша, до його змісту, до персонажів, на розуміння емоцій, що закладені у творі.

Розвиток творчої діяльності на основі прочитаного передбачено Освітньою програмою для дітей-дошкільнят «Дитина»: складання (створення) уявних словесних зорових картин, характеристика персонажів, складання творів-мініатюр про героїв віршованих творів [1].

Важливість читання віршів зумовлена їх високою емоційністю, мелодійністю, ритмікою та пізнавальними можливостями, а також жанровою специфікою, що виявляється передусім у доступності віршів дітям дошкільного віку.

Виразне читання віршів допоможе дитині зрозуміти зміст твору, характер персонажів, мотивацію їх вчинків, досягнути емоційний потенціал твору і почуття героїв. Завдяки виразному читанню дитина сама навчиться передавати свої почуття і краще розуміти почуття інших: дітей і дорослих.

Короткий огляд публікацій (окреслення нерозв'язаних проблем). У науково-методичній літературі розглянуто різні аспекти опрацювання вірша: психологічні основи становлення й розвитку мовлення (Б. Г. Ананьєв, П. Я. Гальперін, М. І. Жинкін, О. О. Леонт'єв), процес сприймання віршованих творів (Л. С. Виготський, Б. С. Мейлах, П. Я. Якобсон).

Методичні дослідження визначають такі напрями: навчання читання віршованого твору (М. С. Бібко, О. В. Джежелей, Л. В. Живицька); вплив поезії на мовлення дітей (С. А. Алієва, С. А. Литвиненко, Н. Н. Насруллаєва, А. П. Усова, Л. І. Фесенко, та ін.); традиційні та інноваційні прийоми з віршем (А. Богуш, Л. Варзацька, Л. В. Живицька, Д. Родарі, О. Савченко, Л. Фесюкова та ін.).

Мета роботи – проаналізувати методичні прийоми, що спрямовані на формування творчого бачення у дошкільників.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Формування навички виразного читання складний процес. Розглянемо деякі особливості формування творчого бачення у дошкільника. Для того, щоб дитина змогла виразно прочитати вірш (вір), вона повинна яскраво уявити образи, картини, персонажі, які відтворені автором, правильно зрозуміти смисл вірша та його емоційний потенціал, сформулювати своє творче ставлення до твору, до його змісту.

Почнемо із творчого бачення, творчого ставлення і підтексту (сміслового та емоційного).

Творче бачення – результат відчуття і розуміння твору. Це уявні образи, картини, що виникли у читача під впливом читання твору. Бачення пробуджує відповідний настрій, почуття, бажання, що повинно знайти відображення в інтонації читця.

Творче ставлення – це оцінка. Ставлення читця ґрунтується на авторській оцінці, яка виражена безпосередньо в тексті. Лише активне ставлення виконавця забезпечить емоційне, переконливе читання твору, здатне захопити аудиторію. Ставлення читця доноситься до слухачів через інтонацію, міміку, жести [2, с. 151–153].

Робота над формуванням творчого бачення, творчого ставлення, над розкриттям підтекстів (смиислового та емоційного) – це важливий підготовчий етап у процесі опанування навичкою виразного читання віршованого твору дошкільником.

Поезія для дітей тільки, на перший погляд, елементарна, проста, зауважимо, на перший погляд, дорослої людини. Але дитині-дошкільнику складно осягнути її зміст (зрозуміти смисл), відчутти емоції й передати їх голосом, мімікою і жестами. Наприклад, поезія Неоніли Стефурак «Бадяка-Маняка».

Чудова, милозвучна поезія, яка має захоплювальний сюжет, що інтригує. Для розуміння твору, розуміння поетичного персонажа важливу роль відіграє назва вірша: «Бадяка-Маняка». Бадяка-Маняка – це химерне прізвисько якоїсь невідомої, таємничої істоти, дивної, навіть страшної, тому що її ніхто не бачив: у творі ця істота називається «небачений звір». Набагато страшнішим, навіть жахливим було б прізвисько «Бадака-Манака», проте наявність м'яких приголосних [д'], [н'] послаблюють /знижують/ рівень негативних емоцій (тривоги, страху, жаху) у цьому імені.

Вірш складається з двох строф. У першій строфі характеристикою «Бадяки-Маняки» є такі вислови «небачений звір», «живе він у темному лісі, між гір». Бадяка-Маняка – це звір, до того ж небачений, його ніхто і ніколи не бачив, він веде втаємничений спосіб життя, а те, що він живе «у темному лісі, між гір» асоціативно викликає у читача, слухача почуття тривоги, страху, адже «темний ліс» – небезпечний ліс, бо там легко заблукати, там багато хижих тварин, а слова «між гір» додають таку інформацію: звір живе у віддаленому місті, дуже і дуже далеко. Отже, перша строфа малює і створює образ страшного і небезпечного звіра, тому і читати цю частинку потрібно із відповідним почуттям тривоги, страху. Тобто, образ, який виникає в уяві, диктує і певне ставлення до персонажа і передачу /відтворення/ відповідних почуттів (тривоги, страху, небезпеки, жаху).

У другій строфі характеристикою героя є його вчинки: виявляється «для власної втіхи він лущить горіхи і носить звірятам до нір». Ця строфа малює зовсім інший образ Бадяки-Маняки: він добрий, не злий, не страшний, щедрий, він м'якенький і пухнастий. Новий образ Бадяки потребує іншого ставлення до нього і вияву таких почуттів як радість, задоволення, бажання доторкнутися і погладити це звірятко по м'якенькій хутряній шубці.

Для того, щоб діти зрозуміли, побачили цього дивного героя, сформуvalи своє ставлення до нього і виявили відповідні почуття, потрібно вплинути на їхню уяву за допомогою таких питань:

– Які почуття у вас виникають, коли ви чуєте слово /ім'я/ Бадяка-Маняка? Вам стає страшно, чи ні? – У вірші Бадяка-Маняка називається звіром. Як ви уявляєте цього звіра, якщо його звати Бадяка-Маняка? Цей звір маленький, чи великий? Він пухнастий? – Цей звір страшний на вигляд, якщо він живе у «темному лісі, між гір»? – А як би цього звіра було звати Бадака-Манака, він був би страшніший за Бадяку-Маняку? – Опишіть, який

зовні цей звір. – Намалюйте його словами, або олівцями. – А якщо «для власної втіхи він лущить горіхи і носить звірятам до нір», то який він: добрий чи злий, жадібний чи щедрий? – То на кого він більше схожий: на ведмедя /великого, страшного, небезпечного/ чи на білочку /маленьку, пухнасту/?

Висновки, перспективи. Отже, вправи на формування творчого бачення, творчого ставлення, визначення і вияву почуттів під час читання віршів, розуміння ролі у творі логічного наголосу, опанування певною мімікою і жестами, голосовими та інтонаційними характеристиками допоможуть сформуванню у дошкільників необхідні навички та вміння виразного читання.

Література

1. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту: О. В. Огнев'юк; авт. кол. Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, В. М. Вертугіна [та ін.]; наук. ред. Г. В. Беленька; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.

2. Капська А. Й. Виразне читання : навч. посібник для студ. філол. фак. пед. ін-тів спец. 2102 «Укр. мова і літ.». Київ: Вища школа, 1986. 168 с.

УДК 373.2.033:82-343

ЩЕРБАК Божена Василівна

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 012 Дошкільна освіта;

наукова керівниця – Манжелій Наталія Михайлівна

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри дошкільної освіти,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка
(м. Полтава, Україна)

ВИКОРИСТАННЯ КАЗКИ В ЕКОЛОГІЧНОМУ ВИХОВАННІ ДОШКІЛЬНИКІВ

У сучасному світі взаємозв'язок людини та природного довкілля все більше набуває своєї актуальності, адже загроза екологічної катастрофи нависла над усім людством. Однією з життєво необхідних умов збереження планети Земля є виховання екологічно свідомої особистості.

Оскільки становлення особистості припадає на період дошкільного дитинства, тому формування екологічного світогляду необхідно розпочинати

з раннього віку, добираючи для цього відповідні віковим можливостям дітей методи та засоби.

Беззаперечною є роль словесних методів в екологічному вихованні дітей дошкільного віку, бо жодна з форм вище зазначеного виховання (екологічні заняття, прогулянка, екскурсії, екологічні гуртки, вікторини, екологічні акції, свята тощо) не відбувається без словесних методів: розповіді вихователя, читання художньої літератури та казок, бесіди за змістом побаченого та ін. Серед словесних методів ознайомлення дошкільників з природним довкіллям особливе місце посідає художня література, а в ній – казка як народна, так і авторська.

Сучасні вчені у своїх наукових доробках розглядають широкий спектр методів та засобів педагогічного впливу на особистість дитини з метою розв'язання завдань екологічного виховання. Використання казок як засобу екологічного виховання дошкільників вивчається такими сучасними науковцями як Г. Беленькою, Н. Горопахою, Н. Лисенко, З. Плохій, Н. Рижовою та ін.

Метою статті є висвітлення особливостей впливу казки на екологічне виховання дітей дошкільного віку.

Казка є одним з найпоширеніших видів оповідальної народної творчості. На земній кулі немає жодного народу, який би не створив свого казкового епосу. Кожен народ має казки й сюжети, в яких він вкладає свою життєву і соціальну філософію, зумовлену побутом та історією.

Казка – це твір фантастичного характеру, що містить цікавий пригодницький сюжет. Термін «казка» походить від слова казати (казки розказуються). Казки відомі з найдавніших часів і дуже популярні серед усіх народів світу, відзначаються захоплювальним сюжетом. За своїм змістом і поетикою вони близько стоять до сказань, легенд, билин і баладних пісень. У своєму змісті казки широко використовують пісні, приказки й прислів'я, загадки й замовляння. За часом виникнення вони належать до найдавніших форм народної творчості [4, с. 11].

З метою екологічного виховання дітей дошкільного віку можна виокремити екологічну казку. Екологічною, як правило, називають казку з природничим змістом, яку можна аналізувати із природоохоронного погляду. В її основу покладено конкретні наукові факти, хоча форма подання інформації залишається казковою. Така казка, на думку багатьох науковців, здатна оптимізувати процес екологічного виховання дітей дошкільного віку, надаючи йому почуттєвої спрямованості.

На нашу думку, з метою екологічного виховання у закладах дошкільної освіти варто використовувати авторські казки природознавчого змісту. Це казки таких авторів як Г. Барвінок, Г. Беленької, Б. Грінченка, Н. Забіли, О. Іваненко, О. Лопатіної, С. Могилевської, Г. Олуїч, З. Плохій, В. Сухомлинського, Л. Українки, К. Ушинського, В. Чухліба та ін.

Авторські казки про природу можна поділити на три групи:

1. Казки, за допомогою яких дошкільники отримують знання про один з об'єктів чи явищ природи: його зовнішній вигляд, умови існування, особливості пристосування, характерні особливості поведінки. Серед таких казок можна назвати казки Г. Беленької «Весняна казочка», А. М'ястківського «Зелена жабка», Г. Олуїч «Ясневий листок», П. Цвірка «Чому зозуля своїх діток не висиджує» тощо.

2. Казки, з яких діти отримують знання одразу про декілька об'єктів та явищ природи, взаємозв'язки у природі. До них належать казки Г. Беленької «Чому восени листя кольорове», О. Іваненко «Про бджілку Медунку», В. Сухомлинського «Зозулина журба», «Куди поспішали мурашки», Д. Чередниченко «Той, хто прийшов захищати від дощу» та інші.

3. Казки, за допомогою яких дошкільники узагальнюють отримані раніше знання про природу, бачать її цілісність. Це казки таких авторів, як О. Іваненко «Чорноморденький», З. Плохій «Хто потрібніший?» та ін. [2, с. 27].

Г. Беленька в одній зі своїх наукових праць наводить орієнтовний список казок українських авторів про природу, які можуть бути використані для читання та розповідання у закладі дошкільної освіти та в умовах сім'ї: Г. Беленька «Про хлопчика Олесика та малу краплинку», «Як павучок хатку собі будував»; В. Бережний «Хто ж був найкращий?»; В. Булавко «Три півники»; А. Давидов «Вовчі каверзи»; О. Іваненко «Няв-няв», «На добраніч», «Джмелик»; І. Крип'якевич «Буряк і соняшник»; В. Мірошник «Сонечко і сонячні зайчики»; В. Моруга «Коник і сонечко»; Е. Мошковська «Найщасливіший острів у світі»; А. М'ястківський «Метелик та Пушинка»; В. Нестайко «Кеша і Реша»; М. Пономаренко «Павучкові рушники»; І. Прокопенко «Як берізка листя роздарувала»; І. Сенченко «Олеся заснула в квітці»; А. Сокіл «Сніданок для мами»; Ю. Старостенко «І трапиться ж таке..., Рятуйте!»; В. Сухомлинський «Весняний вітер», «Зозулина журба», «Камінь», «Лисячий хвіст», «Найгарніша мама», «Одинець-муравлик» тощо [1, с. 17–18].

Окремо науковці виокремлюють казки, де розкривається вплив людини на природу та взаємозв'язки між ними. До казок цього виду можна віднести казки О. Іваненко «Кисличка», В. Сухомлинського «Камінь» тощо. Робота над такими казками завжди має супроводжуватися бесідою-роздумами щодо вчинків головних героїв.

Цінність авторських казок про природне довкілля полягає в тому, що за допомогою аналізу емоційно забарвлених образів та подій, які описуються в казці, у дітей формується емоційне ставлення до зображуваних героїв, подій та явищ. Вони співчують героям у складній ситуації, прагнуть їм допомогти, захистити. Надалі емоційне ставлення до об'єктів та явищ природи описаних у казці, переноситься дошкільниками у повсякденне спілкування з природою, забезпечуючи формування стійкого позитивного емоційно-ціннісного ставлення до неї. Це спонукає дитину до відповідних дій в природі, що є основою екологічно доцільної поведінки [3, с. 60].

Отже, вагомість використання авторської казки природознавчого змісту в процесі екологічного виховання дошкільників зумовлена тим, що вона має наукову основу, а це дозволяє формувати реалістичні знання та уявлення у дітей про окремі об'єкти та явища природного довкілля, потреби живих організмів, взаємозв'язки та взаємозалежності у природі, забезпечить цілісність раціонального та емоційного у пізнанні дітьми довкілля.

Перспективами подальшого пошуку вбачаємо у більш детальному вивченні проблеми впливу авторської казки природознавчого змісту на формування екологічної компетентності дітей дошкільного віку.

Література

1. Беленька Г. В. Казка як засіб екологічної освіти і виховання. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. № 5. С. 14–18.

2. Беленька Г. В., Конюхова Т. С. Авторські казки про природу як засіб формування основ екологічного світогляду у дітей дошкільного віку. *Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Наука і сучасність: Зб. наук. праць*. Т. 43. Педагогіка. Філософія. Київ, 2004. С. 20–29.

3. Дука Т. М. Використання авторської казки як ефективного засобу екологічного виховання дітей дошкільного віку. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*, 2018. С. 56–60.

4. Пасічник А., Белов В. Казка як засіб розвитку словесної творчості. *Дошкільне виховання*. 2009. № 10. С. 11–12.

ЗМІСТ

<i>БАРАНЮК Ірина Григорівна</i> ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ДИТИНУ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ОБ'ЄКТ ВИХОВАННЯ: ПОГЛЯД ІЗ СЬОГОДЕННЯ (На матеріалі книги «Серце віддаю дітям»).....	3
<i>ГОЛИШ Алла Сергіївна</i> ДЕЯКІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	6
<i>ДЕМЧЕНКО Юлія Миколаївна</i> УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОЗВИВАЛЬНОГО ПРЕДМЕТНОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	9
<i>ЖИГОРА Ірина Валеріївна</i> ГОТОВНІСТЬ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ВАЖЛИВА ПРОФЕСІЙНА ЯКІСТЬ ВИХОВАТЕЛЯ.....	12
<i>ЗИМАКОВА Лілія Василівна, ЖДАНЮК Людмила Олексіївна, ТУПИЦЯ Олександр Юрійович</i> ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ЯК ШЛЯХ ФОРМУВАННЯ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ЗДО ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	15
<i>ЗУБАЛІЙ Алла Олександрівна</i> ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВОЇ ТА ХУДОЖНЬО-ПРОДУКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	18
<i>КИРИЛЕНКО Альона Олександрівна</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	21
<i>КЛЯЦЬКА Ірина Юріївна</i> РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ СИМВОЛІЧНОЇ СИНЕКТИКИ В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	25
<i>КОТЕЛЯНЕЦЬ Наталка Валеріївна</i> КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА	28

<i>КОТЕЛЯНЕЦЬ Юлія Сергіївна</i> ГРА ЯК ЗАСІБ ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	31
<i>МАНЖЕЛІЙ Наталія Михайлівна</i> ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КРАЄЗНАВСТВА	34
<i>МАРТІН Аліна Миколаївна</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	37
<i>МИХАЙЛЮК Софія Олександрівна</i> ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ ЗАНЯТЬ У МАТЕМАТИЧНОМУ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ	40
<i>НИКІТІНА Олена Олександрівна</i> МАНІПУЛЯЦІЯ З ПРЕДМЕТАМИ НА ЗАНЯТТЯХ З ЛОГІКО- МАТЕМАТИЧНОГО РОЗВИТКУ ЯК МЕТОД ОРГАНІЗАЦІЇ РОЗВИВАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗДО	43
<i>РАДУЛ Ольга Сергіївна, АНДРОСОВА Наталя Миколаївна</i> ШКОЛИ МАРІЇ МОНТЕССОРІ.....	46
<i>ТАШКЕНБАСВА Оксана Миколаївна</i> КРЕАТИВНІ ПІДХОДИ ДО СТВОРЕННЯ РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В ДНЗ.....	49
<i>ТКАЧЕНКО Ольга Михайлівна</i> НАРОДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	53
<i>ФАЗАН Тетяна Павлівна</i> ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	56
<i>ФЕДОТОВА Світлана Олександрівна</i> МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ РОЗВИТКУ ВИРАЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ.....	59
<i>ЩЕРБАК Божена Василівна</i> ВИКОРИСТАННЯ КАЗКИ В ЕКОЛОГІЧНОМУ ВИХОВАННІ ДОШКІЛЬНИКІВ	62

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

**збірник матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції 17 травня 2023 р.**

Підп. до друку 29.05.2023 р. Папір офсет. Цифровий друк.
Умовн. друк. арк. 4,25. Обл. вид. арк. 3,9.

---

*ВІДДРУКОВАНО: ФОП Піскова М.А.
м. Кропивницький, вул. Тараса Карпи, 17–11.*

СВІДОЦТВО ПРО ДЕРЖАВНУ РЕЄСТРАЦІЮ
№ 24440000000027816 від 18.08.2016.

